

שער החיים

חלק א

בו יבואר גודל שכר לימוד התורה וגודל חיוב האדם לתורה, גם השכר למי שמחזיק התורה, וגודל השכר למי שמקדש את דיבורו בתורה.

כל זה קבצתי ולקטתי מספר הקדוש "חפץ חיים" וכן משאר ספרי מוסר, יען אמרתי אני אל לבי לדעת ולתור, להבין ולהשכיל, אמונת התורה הקדושה הנצרכים לזה, כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו במ.

נכתב נערך ויצא לאור
על ידי הצדיק הנסתר חכם מנחם מנשה זצ"ל
מחבר הספר הקדוש "אהבת חיים" על התורה.
פעם ראשונה בשנת תרצ"ז.

ועתה יצא לאור מחדש
על ידי נכדו יוסף נחמן שבתאי (שני).

פעיה"ק ירושלים תובב"א.
שנת התשס"ח.

כתובת המוציא לאור

ת.ד. 3200 בני ברק

P. O. B. 3200 BENE BERAK ISRAEL

©

**כל הזכויות שמורות למוציא לאור
ALL RIGHTS RESERVED**

Printed In Israel Land

הקדמה *

יחקור המבין וידע המשכיל כי אין בי לא חכמה ולא תושיה לא דעת ולא תבונה להבין אמרי בינה, וכל הכתוב בפנים הוא בבחירת ה' ובגזרתו על נשמתו כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד.

אמרתי אני אל לבי לדעת ולתור ולהבין ולהשכיל אמונת התורה הקדושה, אבן הראשה, אשר היא לנו מאירת עינים מזהב פרוויים מזוקק שבעתיים. וצריך לבנות ולנטוע בלבנו אמונת הדין והחשבון כי בלעדי זה יוכל היצר הרע ללכוד אותנו ברשתו. אמנם מי שאמונה זו תקועה בלבו לא במהרה הוא חוטא וכמו שאמר התנא במס' אבות "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים". וכן אמר עקביא בן מהללאל "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת וכו', לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

ועל כן דברתי על לבי לכתוב דברים המתיישרים על הלב ממה שחנני השי"ת בחסדו הגדול, ולהיות כי אזהרה שמענו מפי סופרים ומפי ספרים שטוב לו לאדם להדפיס ספריו בחייו, כתבתי חבור זה יען כי הוא מאכל כל אדם והוא דבר השווה לכל נפש ויש בו זכות הרבים. וצירפתי עם החיבור הזה הלכות פסוקות מכל מיני הלכות אשר הובאו בשולחן ערוך או"ח, כי אנכי כבר נהגתי לדרוש בציבור בכל שבת קודש בירושלים תובכ"א בחברת "חפץ חיים" וגם בחברת "אהבת חיים", ובהיותי יוצא ונכנס בין אחינו הזקנים והצעירים, רבים מהם סבבוני בשאלות הלכה למעשה בדברים הנהוגים בכל שבת ויום טוב, אז נתתי אל לבי לסדר לפניהם בקצרה את כל דיני ומנהגי השנה על פי מנהגי הספרדים הי"ו.

וגם ידוע שכל איש יהודי צריך להתלבש ביום שבת קודש במעטה הוד וקדושה ולעסוק בעניינים נפשיים העולים למעלה למעלה ביום הקדוש הזה, ויש כמה פעמים ובכמה מקומות שמתאספים המונים המונים ומבלים השעות בשיחות בטלות וכיוצא וחושבים לצאת בזה ידי מנוחת יום הקדוש, ובאמת לא זאת המנוחה הדרושה ולא זו המרגעה הנדרשת, ובמקום לתקן הנשמה הם פוגמים אותה ח"ו, לכן אמרתי אלקטה נא בעומרים והאסוף פרחים ושושנים יפים בהלכות ובמוסרים וכל דבר בשם אמרו, ולתבלם בסיפורים ובמשלים ונמשלים נעימים אשר מושכים לב האדם, וגם כתבתי איזה תקונים נעימים ונחמדים ובפרט תקון **תענית הדיבור**

ושמירת הלשון ותפילת קול יעקב וגם תפילת יגל יעקב לערב יום הכיפורים, כתבתי כל זה, ועם לומדיו אבקש שיבקשו רחמים עלי ביום תענית הדיבור ויזכרוני לטובה בעודי חי ועוד אחרי פטירתתי. אנא ה' הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך ומברכתך יבורך בית עבדך לעולם.

ועתה לכו נא הגברים ועבדו את ה' בספר הזה אשר אנכי מגיש לפניכם היום ישישו וישמחו בו כל מבקשי ה' כי אף אם קטון הוא בקומתו אבל מה מאוד גדלה ערכו כי הוא יכול בתוכו כמעט כל עיקרי המוסר ותקון המידות מגן וצינה וכל כלי נשק הנצרך למלחמת היצר, חיצים ואבני קלע לגירוש הנחש הקדמוני והיה כל הנשוק וראה אותו חי.

וידעתי כי מנהג הקדמון של חכמינו זכרונם לברכה אשר ידרשון לעם ה' בכל שבת באגדה ובמדרשים ובהלכות להודיעם חוקי האלהים ותורותיו לדעת את הדרך אשר ילכו בה, וכן מצינו לרז"ל במכילתא הביא דבריהם רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בריש פ' ויקהל שלימד משה רבינו עליו השלום את בני ישראל שיקהלו בשבתות לדרוש להם משפטי השבת ותורותיו ע"ש. וכן אמרו גם כן בגמרא "משה תקן להם לישראל לדרוש הלכות פסח בפסח חג בחג וכו'". גם הסברה מחייבת בכך לדרוש הלכות לעם לדעת מה יעשה ישראל במצוות ה'. ועיין פר"ח ביו"ד הלכות תולעים סי' פ"ד שכתב וזה לשונו. "צריך להזהיר לדרוש עניינים אלו לעם יותר מלדרוש להם פשטים" עכ"ל. ובהקדמתו של הר' בן איש חי ז"ל כתב וזה לשונו. אמנם הדבר ידוע כי לדרוש בהלכות בלבד אין לב ההמון נמשך אחריהם אלא צריך שיהיה עיקר הדרש ורובו בדברי אגדה ומוסר ויזכיר גם כן הדרשן באמצע פסקי הלכות על ידי הקשר שיקשרם בדרשה שדורש על המקרא כדי למשוך לב המון העם לשמוע וכן תמצא במסכת שבת דף ל', שאול שאילתא מרבי תנחום, מהו לכבות הנר מפני החולה בשבת והוא פתח ואמר תחילה דברי אגדה כדי למשוך לבבות השומעים, לשמוע ההלכה.

ומעתה הנני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי ובכל נפשי שכל כוונתי בספרי זה שיש בו תורה שבכתב ותורה שבעל פה. הכל הוא לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ולעשות נחת רוח לפניו יתברך דווקא בלי שום פניה זרה והשי"ת ברחמיו יעזרנו ללמוד וללמד תורה לשמה אמן כן יהי רצון.

המחבר

* הקדמה זו שייכת לספר ליקוטי מנשה חלקים א'-ב' שכללה בתוכה את קונטרס שער החיים ח"א.

הקדמה לספר ההקפות שנרפס בשנת ת"ש.

כדי לזכות את עצמי וגם לרבים רשמתי פה ממה שמצאתי כתוב בספר "ערבי נחל" דרוש ב' לפסח על פסוק "אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאום ה' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי". אמר המחבר נבואה זו נאמרה בעת השבעים שנה בגולת בבל שהתחילו בבנין הבית ונתבטל על ידי מכתבי שטנה שכתבו עליהם. אז אמר עליהם הקב"ה אהבתי אתכם, אמרו ישראל איזה אהבה אהבת אותנו, שפזרת אותנו בין האומות תחת אלו שרים זרים ואכזרים. עוד תמיה גדולה שהפסוק אומר הלא אח עשו ליעקב ואת עשו שנאתי. מה תועלת ליעקב אם הקב"ה שונא את עשו או לא, ועוד איזה אהבה יש ליעקב שהיה לו אח רשע שתמיד היה רודף אחריו להרגו ולא היה לו שום נחת רוח ממנו. עוד כתוב שם תמיה אחרת איך יעקב ועשו היו אחים בני אבא ואמא אחד ונבראו ממקום אחד וינקו ממקום אחד והם שני הפכים שיעקב היה מובחר שבאבות, ועשו ראש הרשעים ועל מה עשה הקב"ה כך.

עוד כתוב שם בשם הזוהר הקדוש ובשם האר"י ז"ל הקדוש על פסוק "אהבתי אתכם ואמרתם במה אהבתנו", שאלו ישראל מהקב"ה איזו אהבה יש פה. כשחוטאים ישראל תיכף אתה מפזר אותם בין האומות, שייסבלו צרות ויסורים ועינויים קשים כמה פעמים במיתות משונות אשר לא כתוב בתורה. זאת היא האהבה שאהבת אותנו. ואם חטאו ישראל והיו צריכים לקבל עונש היה צריך להענישם בארצם ולא יהיה שמך מחולל בין העמים באמרם, עם ה' אלה ומארצו יצאו אם כן איזה אהבה יש פה.

השיב הקב"ה "הלא אח עשו ליעקב ואת עשו שנאתי". כדי להבין את כל הענין הזה אמר המחבר שהגלות לא עונש לישראל, אלא דבר ההכרחי הוא כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כי מתחילה ברא הקב"ה הקדושה והקליפה זה לעומת זה ולא התערבו זה בזה, וכשחטא אדם הראשון עירב טוב ורע ונפלו נצוצות קדושה תוך הקליפות ומחמת זה נתחזק כח הסטרא אחרא ואומות העולם, ונחלש כח קבול הקדושה אצל ישראל, ומחמת זה ירדו ישראל מצרימה כי היא ראש הסטרא אחרא והוציאו משם כל הניצוצות כמבואר בספרי קבלה, ומחמת זה נאסר להם לשוב למצרים כי כבר נתרוקן מצרים מכל וכל שלא נשארו בה שום נצוצות קדושה, ולכן היה חשש פן כשיבא איזה יהודי למצרים ויעשה איזה עבירה ח"ו שיחזרו ליפול בידם נצוצי קדושה, לכן נאסר להם לשוב למצרים. ואחר כך חטאו ישראל ונפלו נצוצות קדושה בין כל שרי אומות העולם, לכן הוכרחו ישראל להתפזר בד' רוחות

העולם להוציא נצוצות קדושה בכל מקום שהם. ואיך, על ידי התורה ותפילה ומעשים טובים, בנקל מוציאים נצוצות קדושה מסטרא אחרא, כי כל דבר משתוקק לשרשו, זהו מה שהכתוב אומר **ואת עשו שנאתי** כלומר, בני היקרים לא שלחת אתכם בין העמים שתקבלו צרות וגזירות אלא להכרח גדול כמו שנתבאר. ועוד קורא נעים ראוי לשים לב על מה שדרשו חז"ל אי אפשר לאדם ילוד אשה לבלתי יהיה בו התערבות רע וטוב עבור התהוות האדם במעי אמו. מלידה, ומבטן, ומרעיון. והקב"ה אהב את ישראל חפץ שיצא יעקב טוב בלתי שום תערובת רע כדי שיהיה בחיר שבאבות ולכן היו יחד יעקב ועשו בלידה בכדי שישאב עשו כל הזוהמה וישאר יעקב נקי, כי חפץ הקב"ה שתפרד הקדושה מהקליפה ואז תהיה הגאולה.

אמר המחבר מספיק תשובה אחת לכל מה שדברנו מה שישראל מפוזרים בין העמים ומה שאמר הפסוק **אח עשו ליעקב הכל ענין אחד**. זאת אומרת שהקב"ה שלח את ישראל בין העמים בתור חוב והכרח גדול להוציא נצוצות קדושה מתוך הקליפות ולא שלח אותם שיקבלו צרות וגזירות ח"ו. זהו שאמר הפסוק **"ואת עשו שנאתי"**. זאת אומרת שאם תהיו נזהרים בשתיקה ובכבוד בית הכנסת, שום אומה ולשון לא יכולים לעשות לכם מאומה. ודבריהם כגחלי אש. אבל אם ח"ו אדם לא נזהר והוא מדבר בבית הכנסת לא די שמקלקל תפילתו ולימודו על ידי הדבור, אז תדעו שאח עשו ליעקב, מי זה עשו, ראש הרשעים אכזר גדול ואינו מרחם ר"ל כמו שאכתוב לקמן.

זהו שאמרו חז"ל, שאחד מהדברים המאריכים את הגלות, הוא המדבר בבית הכנסת בשעת התפילה, וכאילו הוא זונה ח"ו. וכן כתוב בספר "דרכי חיים" שפעם אחת, היו שני רבנים גדולי הדור, ר' ייבא ור' פינחס בעיר קוזניץ והיה ביניהם ויכוח גדול, ר' ייבא אמר שהאיסור היותר גדול הוא מה שמדברים בבית הכנסת, ור' פינחס אמר שהאיסור היותר גדול הוא מה שהולכות בנות ישראל לבתי אדוני הארץ אומות העולם למכור להם מאכלים כמו עופות ודגים וכיוצא בו, שלא תבאנה ח"ו לידי יחוד. ואמר ר' פינחס למה לנו כל זה, נפתח חומש איזה שיהיה והתורה תעיד עלינו, אם אתה צודק או אני צודק, וכן היה שנזדמן שם חומש בראשית ופתחו ובא הפסוק **"הכזונה יעשה את אחותינו"**. נמצא שר' פינחס צדק בדבריו. אמר לו ר' ייבא ראה מה שביאר יונתן בן עוזיאל על הפסוק הזה, וראו שכתב, "לא יאה למהוי מתאמר בכנישתהון דבית ישראל ערלאין סאיבו ברתיה דיעקב". וכן בירושלמי כתוב בפרוש שכל המדבר בבית הכנסת הרי הוא זונה. הרי כל חומר הדבר שלא יבוא לדבר בבית

הכנסת וצדקו דברי שניהם. למדנו מפה שכל המעיין שם יסמר שערות ראשו ויתחרט על מה שעבר. ובזוהר הקדוש כמה האריך בדבר הזה ומתמרמר הלב לשמוע דבר זה.

ועוד מתמרמר לבי מראות לאיזה אנשים חשובים ובעלי תורה שדיברתי איתם כמה פעמים בנחת ובסתר, עם כל זה לא שנו ממדותיהם הרעות, שדבר ידוע שכל המדבר בבית הכנסת מראה עצמו שאינו מאמין בהקב"ה שישרה שכינתו בבית הזה ולכן מעיז פניו ומדבר בבית המלך, שלא ברצון המלך. וז"ל הזוהר הקדוש פרשת תרומה. "מאן דאשתעי בבי כנישתא מילין דחול וי ליה וכו' דאחזי דהא לית אלהא, ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מינה ואנהיג קלנא בתקונא עלאה דלעילא". (תרגום). מי שמדבר בבית הכנסת דברי חול, אוי לו, שמראה שאין אלהים ולא נמצא שם, ואין לו חלק בו ולא פוחד ממנו ונוהג בזיון בשכינתו העליונה למעלה") ואלו האנשים יודעי התורה ומדברים, הם גורמים ח"ו להמון העם שילמדו ממעשיהם ועוונם נראה לעיני כל, ועל ידי זה מחללים את ה' ברבים, דהיינו לפני עשרה מישראל ועוונם גדול מסתם חלול ה' כמו שמפורש בספר המצוות להרמב"ם ע"ש. וזה עוון פלילי וגדול עווננו מנשוא.

וכן כתב הרב יוסף ג'רג'י ז"ל בספרו הטהור "עדות ביהוסף" על פסוק "ה' ילחם לכם", כלומר בשבילכם. "ואתם תחרישון". כלומר, כל עוון שיעשה איזה יהודי תיכף מקטרגים למעלה ואומרים הנה יהודי זה עשה עוון פלוני, ותיכף ה' יתברך נלחם להם בעד ישראל ואומר, הלא ישראל אחד משבעים אומות הלא היום הזה הגויים עשו אלף אלפים פעמים יותר מישראל העוון הזה, אבל אם ח"ו יהודים ינהגו קלות ראש בבית הכנסת ויקטרגו המקטרגים, אזי כביכול אינו מכריע לכף זכות לפי שהם נזהרים יותר בבית תפלותם. וזה פרוש הפסוק ה' ילחם לכם בשאר עוונות לבד אם תחרישון בבית הכנסת.

קורא נעים! תפתח פתיחת הספר "חפץ חיים" ותראה מה שכתב הגאון שם, אז תדע האמת ותתחרט, שכל המדבר בבית הכנסת הוא גורם בעצמו אורך הגלות לישראל ח"ו.

וכתב הר' "ראשית חכמה" ז"ל, ממה נפשך זה המדבר ראוי לעונש גדול, שאם הוא מאמין שהשכינה מצויה בבית הכנסת, והוא מדבר, אין פושע גדול מזה. ואם אינו מאמין ח"ו שיש השראת שכינה בבית הכנסת ומדבר, הרי זה גלה עצמו שכופר בחכמים ובנביאים וראוי לעונש יותר רע ומר. זה מה שכתוב בזוהר הקדוש שכל המדבר בבית הכנסת אין לו חלק באלהא דישראל ח"ו, ועיין בספר "ליקוטי מנשה" דף י"ג ע"א.

ולזה מודיעים לרבים כדי לזכות עצמנו ולזכות את הרבים לא הארכתי בזה מפני
הוצאות הדפוס ודי בזה, ולחכימא ברמיזא והקב"ה יחזירנו למוטב אמן ומפני זה
אנו נזהרים בכל התפילות בין בתענית דבור ובין בשאר תפילות שלא לדבר מן
ההתחלה ועד הסוף כדי שתהיה תפילתנו מקובלת ברצון.

שער החיים

בו יבואר גודל השכר לימוד התורה וגודל חיוב האדם לתורה גם השכר למי שמחזיק התורה וגודל השכר למי שמקדש את דיבורו בתורה כל זה קבצתי וליקטתי מספר הקדוש חפץ חיים וכן משאר ספרי מוסר יען אמרתי אני אל לבי לדעת ולתור להבין ולהשכיל אמונת התורה הקדושה הנצרכים לזה כי ישירים דרכי ה' צדיקים ילכו במ.

הקדמה קטנה

ידוע מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, מה שנקראו ישראל על שם התולעת כדכתיב "אל תיראי תולעת יעקב" היינו כמו שהתולעת כחה בפיה, כן ישראל כל כחם הוא בפיהם ולכך תמצא שכל הבירור והתקון אשר בו תלוי תקון העולמות העליונים והתחתונים הוא בפה, דמה שנברר בעסק התורה הוא בפה, וכן מה שנברר על ידי התפילות הוא בפה, ולכך קראם "תולעת יעקב" וקיום העולם על ידי עסק התורה הוא בפה, לזה אמרו חז"ל כשאדם עבר וחטא מה היא תקנתו יעסוק בתורה זהו שאנו אומרים בכל יום "ותלמוד תורה כנגד כולם".

פרק א'

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (פ' חלק) "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליה של מטה שנאמר או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי. רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנאמר, ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כסיתיך, לנטוע שמים וליסוד ארץ. ר' יוחנן אמר אף מגין על כל העולם שנאמר, ובצל ידי כסיתיך. ר' לוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר, ולאמר לציון עמי אתה. ועוד אמרו, "גדולה תורה יותר מכל הקרבנות". ודרשו חז"ל את הכתוב אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ובמנחה. "בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר, אבל הוא מתכפר בדברי תורה". וכן הכתוב אומר "זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים". ואמרו במנחות (דף ק"י) "כל העוסק בתורה כאילו הקריב חטאת כאילו הקריב אשם כאילו הקריב שלמים".

וזה לשון הזוהר הקדוש (פ' שלח דף קנ"ט ע"א) "כל מאן דאשתדל באורייתא כאילו מקרב כל קורבנין דעלמא לקמי קודשא בריך הוא, ולא עוד אלא דקודשא בריך הוא מכפר ליה על כל חובוי ומתקנין ליה כמה כורסין לעלמא דאתי". (תרגום. כל מי שמשתדל בלימוד התורה כאילו מקריב כל קרבנות שבעולם לפני הקב"ה, ולא עוד אלא שהקב"ה מכפר לו על כל עוונותיו ומתקין לו כמה כסאות בעולם הבא.) וזה לשון המדרש הנעלם (זוהר פ' וירא) "בטלו קרבנות לא בטלה התורה, האי דלא איעסק בקרבנות ליעסוק בתורה ויתהני ליה יתיר" עכ"ל בקיצור. וגם על ידי התורה זוכה לתחיה וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה על פסוק כי **טל אורות טליך**. "כל מי שיש בידו אור התורה, אור התורה מחייהו". (ואפילו עמי הארץ שיעמדו הוא גם כן בשביל שהחזיקו לתורה כגון שהשיא בתו לת"ח או שהיה מהנהג לת"ח מנכסיו כמו שאמרו חז"ל.) וזהו שאנו אומרים בכל יום בברכת התורה, "וחיי עולם נטע בתוכנו". וכל זה מרומז בתורה כמו שכתוב **ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ובחרת בחיים**. וזוכה בה לעולם הבא כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ותלמוד תורה כנגד כולם". ואמרו חז"ל, (ב"מ דף פ"ה) "מאי דכתיב, **קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו**. כל המקטין עצמו על דבר תורה בעולם הזה, נעשה גדול לעולם הבא. וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה, נעשה חפשי לעולם הבא". ואמרו (אבות פרק ו') "אין כבוד אלא תורה, שנאמר, **כבוד חכמים ינחלו**. אל תחמוד גדולה יותר מלימודך, ואל תתאוה לשולחנם של שרים, ששולחנך (בעולם הבא) גדול משולחנם בעולם הזה, וכתרך גדול מכתרם". ואמרו (סנהדרין פ' חלק) "כל המשחיר פניו בעולם הזה בדברי תורה, הקדוש ברוך הוא מבהיק זיוו לעולם הבא שנאמר, **מראהו כלבנון בחור כארזים**". וכעין זה איתא גם כן במדרש רבה, "ר"י פתר קרא בתלמיד חכם, כתוב אחד אומר **שחורות כעורב**, וכתוב אחד אומר **מראהו כלבנון, כברקים ירוצצו**. אלא אלו בני תורה שהם נראין כעורין ושחורין בעולם הזה אבל לעתיד מראיהן כלפידים. "אמר ר' תנחום בר חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה, הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר **ירוין מרשן ביתך ונחל עדניך תשקם**". ואיתא במדרש תהלים "למנצח לבני קרח מזמור שמעו זאת כל העמים, זה שאמר הכתוב ומתוק האור וטוב לעיניים מה מתוק הוא אורו של עולם הבא, אשרי אדם שיש לו מעשים טובים כדי שיראה אותו האור שנאמר, **ואוהביו כצאת השמש בגבורתו**, רבי אבא אמר מה מתוקים הם דברים הנמשלים לאור שנאמר **כי נר מצוה ותורה אור**. אשרי אדם שרואה את התורה מלובנת כשלג

שאינן סוף למתן שכרה כשיבוא הקדוש ברוך הוא לפרוע לישראל מתן שכרן של עמלי תורה וישפיע להן בזכותה מן האור הצפון, אותה שעה הן אומרים לאומות העולם זכינו על שעסקנו בתורה ואתם הן הייתם אומרים לנו לריק אתם יגעים ראו מתן שכרה שנאמר **שמעו זאת כל העמים** ואין זאת אלא תורה שנאמר **וזאת התורה**. וביותר מזה שהיא גופה מליצה על האדם שיעמוד לתחיה כמו שכתוב **בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך**. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה "והקיצות היא תשיחך לעולם הבא שהיא משיחה עבורו שיקיץ לתחיה" כמו שכתבנו קודם זה. ועוד צריך לידע כמה שיעלה על הדעת שרק בעולם הזה צריך האדם לבקש מה' שיטיב לו, גם שם צריך שיעשו לו טובות הרבה. א. בשכבו בקבר שידוע שגם אז צריך שמירה שלא יתדבקו עליו כוחות הטומאה ועל זה אמר הכתוב "בשכבך תשמור עליך, בקבר". כדאיתא באבות. ב. שינצל מן הגהינם והתורה מצלת אותו וכדאיתא בזוהר הקדוש שאפילו תורה שלא לשמה מועלת על כל פנים להצילו מן הגהינם. (מספר חפץ חיים).

פרק ב'.

בא וראה כמה גדול כח התורה שכן אמרו בברכות (ה' א') "כל העוסק בתורה וכו' מוחלין לו על כל עוונותיו שנאמר **בחסד ואמת יכופר עוון**". ואמרו עוד "כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו שנאמר **ובני רשף יגביהו עוף**, ואין עוף אלא תורה שנאמר **התעף עינך בו ואיננו**, ואין רשף אלא יסורין שנאמר **מזי רעב ולחומי רשף וקטב מירי**". ואיתא בתנא דבי אליהו, "אם ראית שיסורין ממשמשיך ובאין עליך, רוץ לדברי תורה ומיד היסורין בורחים ממך שנאמר **לך עמי בא בחדריך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם**". ולפעמים מצלת אותו גם אם נתחייב מיתה לשמים כדאיתא במדרש רבה (פ' קדושים) "אם נכשל אדם בעבירה וכו' מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שנים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים וכו'". גם התורה מצלת מכל פגעים רעים בעולם הזה ובעולם הבא, כדאיתא בתנא דבי אליהו זוטא (פ' י"ז) "תורה מגינה על האדם כל אותן השנים שהוא מוטל בעפר שנאמר **בהתהלךך תנחה אותך בעולם הזה, ובשכבך תשמור עליך** זו שעת מיתה בקבר, **והקיצות היא תשיחך** זה העולם הבא". וביאור הדבר נשמע ממה דאיתא בזוהר הקדוש, "בשכבך בקבר תשמור עליך, אורייתא תצור עליך מדינא דהאי עלמא, והקיצות היא תשיחך תהוי סנגוריא על גופך בגין דיקומון אינון בקדמיתא

לחיי עלמא כמ"ש, אלא בגין דעסקין בחיי דעלמא דא אורייתא, וכל אינון מילין דאפיק מאורייתא דאשתדל בהאי עלמא קיימי קמיה דקוב"ה ואמרין קליהון ולא משתככיין". (תרגום, בשכבך בקבר תשמור התורה עליך מדיני העולם הזה, והקיצות היא תשיחך ותהיה סנגוריא על גופך כדי שתקום בתחילה לחיי העולמים כיון שעוסקים בתורה שהיא חיי העולם, וכל דברי התורה שאמר האדם כשעסק בתורה בעולם הזה, עומדים לפני הקדוש ברוך הוא ונשמע קולם ללא הפסקה.) ואמרו (פרקי אבות) "כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". ודע דממה שאמרו המקבל עליו עול תורה ולא אמרו סתם כל הלומד תורה משמע דוקא אם מקבל על עצמו עול תורה שלא להתרפות ממנה בשום אופן כשור שנותנין עליו העול. כמו שאמרו (מס' ע"ז ה') "תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא" ואז אפילו אם היה עליו כבר עול מלכות ועול דרך ארץ מעבירין אותם ממנו וכל שכן שהקב"ה מסבב שלא ינתן עליו, גם התורה מגינה על האדם להנצל מענשו של גהינם אף על פי שחטא וקל וחומר מאלישע אחר שאמרו (חגיגה ט"ו) "כי נח נפשיה דאחר אמרי לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי לייתי. לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא, ולא לעלמא דאתי לייתי משום דחטא". ואיתא באגדת משלי "אין לך צדקה שמצלת מדינה של גהינם אלא תורה בלבד, אבות עולם משיבין הואיל ונתפסתם במצודת יום הדין אין לכם אלא לישב ולעסוק בדברי תורה שהיא מכפרת עוון". גם אמרו (חגיגה כ"ז) "תלמידי חכמים אין אור של גהינם שולטת בהם קל וחומר מסלמנדרא שהיא תולדת אש (כשמבערין אש שבע שנים במקום אחד נבראת מתוכו דמות עכבר ונקרא סלמנדרא) הסך מדמה אין האש שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש כמו שכתוב הלא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה". גם מיום הדין הגדול שנאמר עליו הנה היום בא בוער כתנור, זוכה להנצל מי שעסק בתורה, כדאיתא במדרש תהלים "לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ודן את הרשעים שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור, ומרפא בה את הצדיקים שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. אמר ר' יהושע, צדקה עשה הקב"ה עם כל באי עולם כשלא נתנו ברקיע ראשון שאלמלי נתנו בו לא היה צל לכל בריה תחתיו שנאמר ואין נסתר מחמתו אבל לעתיד לבא מי נסתר מחמתו מי שעוסק בתורה הוא שכתוב אחריו תורת ה' תמימה. וכן כתיב כי הנה היום בא בוער כתנור וכתיב אחריו זכרו תורת משה עבדי. גם התורה היא מהמצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם מצליחין לו. כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו".

(אמר הנכד שנ"י. הבאתי בזה מעשה המספר בערכה של תורה ושל תשובה.)
מעשה בשני חברים שלמדו יחד בישיבת לובלין והיו בעלי כשרונות מיוחדים
כשכל רואיהם קיוו לראותם גדולים בתורה ומכהנים לאחר חופתם כרבנים
מכובדים בקהילות גדולות ומפוארות.

ויהי היום ויבא השטן אל אחד הבחורים לפתותו ולהסירו מדרך התורה, ובעת
עלות הבחור על משכבו ויבהלוהו רעיוניו ויתרוצצו מחשבותיו לאמר, הנה
אני עתה בשלב סיום למודי וקבלת תעודת הוראה, ונשואין ולקבל כהונת רב
בישראל. ופרנסה מה תהא עליה, והלא פרנסת רב היא בדוחק גדול ועם
בזיונות וכפיפת ראש וקומה בפני גבאים שממונם גדול ושכלם קטן ומה לי
ולצרה זו. מוטב שאלך ללמוד רפואה ולאחר שלש שנות לימוד אשוב לישיבה
להשלים הלימודים ולישא אשה, ואז אכהן כרב ללא צורך בשכר מועט וחרפה
מרובה. ופרנסתי תבא מהרפואה בה אעסוק כמה שעות ביום בנוסף לכהונתי
כרב. מחשבות אלו טרדוהו בלי הרף וככל שהרבה להעמיק בהם הגיע לכלל
מסקנה שעליו לעשות כן.

ויהי בבוקר בעת שבתו עם חברו ללמוד כהרגלו ויגלה בפניו את מחשבותיו
ויאמר לו, היום הוא האחרון ללמודי בישיבה ומחר בבוקר אצא לדרכי
לאוניברסיטה שבברלין ותקוותי שה' יעזור ואתקבל ללימודים ואזכה לתורה
וגדולה במקום אחד. ויענהו חברו היטבת לחשוב וגם אני אצטרף אליך בדרך
זו.

למחרת ארזו השניים את חפציהם ויצאו חרש מהעיר ולאיש לא הגידו דבר פן
יניאום ממעשיהם. ויגיעו שניהם לאוניברסיטה ויבקשו להתקבל ללימודי
הרפואה ובקשה נוספת בפיהם שביום שבת קודש הינם מנועים מלבא
ללימודים אבל הבטחתם להשלים את החסר בתוך יומיים. ההנהלה בראותם
שני יהודים בתלבושתם ופאותיהם ומה גם תנאי נוסף בפיהם להמנע
מלימודים ביום שבת קודש, רצו לדחותם על הסף, אך מעשה שטן הצליח
והשיבום אנחנו נבחן את רמת שכלכם, ואם הנכם ממוצעים כשאר התלמידים
לא נקבלכם, אבל אם נמצא שכשרונותיכם גבוה מהרגיל נסכים לקבלכם ככל
היוצא מפיכם. ולאחר שבבחינה הצליחו מעל למשוער נתקבלו השניים
ללימודים.

הבחורים שכרו חדר קטן למגוריהם ולמדו חצי יום באוניברסיטה, ובשעות
הערב והלילה עבדו קשה לפרנסתם ולשכר הלימודים ושכירות החדר. והיות
וקלטו מהר את הלימודים היו חבריהם גוים וגויות מבקשים את עזרתם בהכנת
והכנת הלימוד, וכבודם על רמת ידיעתם הגבוהה.

כמה וכמה פעמים ששכרם לא הספיק לכל צרכיהם ובאו ללימודים ללא שום מזון, וכשראו זאת חבריהם הגוים הציעו להם לאכול ממה שהביאו עמם, ועקב הרעב שכרסם במעיהם החלו להקל ולאכול רק דברים המותרים כפירות וירקות, ומשלא הספיק להם אכלו אסורים דרבנן כאוכל כשר שנתבשל על ידי גוים, וכדו', ולאט לאט מבלי שהרגישו נטמאה נשמתם עקב התקרבותם לגוים ואכילת איסורים "קלים" אלו. ומתחילה הורידו את פאותיהם וזקנם והחליפו את לבושם ללבוש הדומה לחבריהם בטענה שאין בזה כל איסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן. הזקן גולח במספריים והבגדים נבדקו משעטנו והכל על פי הדין. אך התקרבותם לחבריהם הרסה להם את יראת השמים ולאחר זמן נוסף פסקו מלהניח תפילין ולשמור שבת עד שנדמו לחבריהם הגוים ונתקו כל קשר עם משפחתם ונטמאו עם בנות נכר הארץ ושכחו את צור מחצבתם.

כשסיימו את לימודיהם וקבלו את תעודת הרופא נשאו לנשים את חברותיהם הגויות. א' נשא לאשה את בתו של אחד הדוכסים וקיבל מאביה אחוזות גדולות שהכניסו לו הון רב ולא הוצרך לעבוד כרופא כלל והיה מבלה כל ימיו עם שאר הפריצים שהכיר בבית אביה, בהוללות ובמשתאות ובצייד. לעומתו ב' נשא לאשה אחת מפשרי העם ונשאר לגור בברלין ולעבוד ברפואה לפרנסתו. א' אהב מאוד את הגויה שנשא ולמרות שנודע לו שהיא עקרה, נשאר עמה באהבתו אותה. לאחר עשר שנות נישואין, יום קיץ אחד יצא א' לצוד ציד כשהוא רוכב על סוסו ושני כלבי ציד לצידו, בבואם לתוך היער החלו הכלבים לנבוח ולרוץ לכיוון אחד העצים. א' הבין שנמצאת שם איזו חיה שהבחיניו בה הכלבים ומבהלים אותה עד שיספיק לבא ולצודה ורץ מיד בעקבותיהם. אך להפתעתו ראה שם גווית יהודי שנרצח על ידי שודדים מתגוללת בדמה וציציתו עליו. כראותו זאת נשבר לבו ולא נשאו לבו להניח למת ולהמשיך בדרכו. תחת זאת העלה את המת על סוסו ולקחו לעיירה הסמוכה ושאל על שכונת היהודים ופנה לבית הרב ואמר לו, יהודי זה מצאתי מוטל ביער והבאתיו אליך למען יקבר ולא יהיה טרף לחיות היער.

הרב בראותו "פריץ" גוי מביא יהודי שדוד לקבורה נפעם מאוד ומתוך הכרת טובה ותודה ל"פריץ" אמר לו, כבוד הפריץ מיד תערך הלוויתו של הנפטר ואם רצון כבודו להשתתף לכבוד הוא לנו. א' מבלי להבין מדוע, יצאו המילים מפיו. כן, אני משתתף. ולפתע לאחר שלש עשרה שנים של ריחוק מבני עמו מצא את עצמו בהלוויה יהודית כשהנפטר עטוף בטלית מובל לבית עולמו וליד הקבר מספידו הרב ומדבר על גלות ישראל וחיזוק לשמירת התורה והמצוות והכל בשפת האידיש אותה לא הגה זה שנים רבות.

לאחר סיום ההלויה פנה א' לשוב לביתו. כל הדרך מוחו ולבו היו שקועים בלויה בה השתתף, דבר שהזכיר לו את הוריו ובפרט את אמו שהיה צופה בה כשהיתה מתפללת עליו בעת הדלקת נרות שבת שתזכה לראותו גדול בתורה וביראת שמים. ואת שנות לימודו בישיבה. וכל תקופה זו שנדחקה מזיכרונו במשך השנים צפה ועלתה מול עיניו. בהגיעו לביתו הגישה לו הגויה את ארוחתו צלי בשר חזיר כאשר אהב וכד יין. אך הפעם בשונה מפעמים קודמות הרגיש גועל מהבשר בזכרו שזה חזיר והוא יהודי. דבר זה הרגיו אותו מדוע נזכר בזאת לאחר ששכח את עברו ומאושר הוא במצבו הנוכחי והנה מאורע יום זה מזכיר לו נשכחות ומונע ממנו להמשיך בתאוותיו. מתוך רצון לשכוח את זכר יום זה ממוחו גמע את היין ופנה למטתו מתוך תקווה להרדם מהר ולשכוח את מאורעות היום.

ויהי בחצי הלילה קם א' משנתו וראשו צלול ומראות יום האתמול שבו אליו ביתר שאת וזיכרונות ילדותו עמדו לנגד עיניו ולצדו שוכבת הגויה שכה אהב, ועתה מרגיש הוא שאינו יכול להתקרב אליה בהיותו יהודי והיא בת אל נכר. ויצטער מאוד על שהופרה שלוות חיו, ויקם בלב נשבר וירכב על סוסו ויפן לעבר בית הרב עמו נפגש אתמול. וכהגיעו, נקש על דלתו ויפתח לו הרב את הדלת ויחרד מאוד בראותו את ה"פריץ" מופיע בשעת בוקר כה מוקדמת, ויקד בפניו ויכניסהו לביתו בכבוד רב. ויאמר א' לרב, רב נכבד, אני יהודי לשעבר שמצאתי את אושרי בחיק רעייתי הגויה אותה אני אוהב. ואשכח את בית אבי ואת עמי וטוב לי עמה. והנה מאז יום אתמול נסערת נפשי ושבה לזכור את עברה ומונעת ממני את שמחת חיי ואושרי אותה מצאתי. אנא עזור לי לשכוח את ימי נעורי ולשוב לאושרי בחיק רעייתי ומשפחתה.

כשמוע הרב את דברי ה"פריץ" ויבעתוהו רעיוניו ויחשוב, מי יודע אם "פריץ" זה לא הרג את היהודי כמו ידיו והביאו אלי ובא גם עתה כדי לטפול איזו עלילה על היהודים כדרכם של "פריצים". ויענה ל"פריץ", ראה אדוני, מכבד אני את דבריך אבל אין לי שום עצה עבורך כי מעולם לא נשאלתי שאלה דומה ולא ראיתי בשום ספר שאלה דומה ואיני יודע כיצד אוכל לעזור לך בבקשתך. אבל אני רק יכול ברוב כבוד לברכך שאלהי השמים שברא את כל הבריות יתן לך מנוחת הנפש בצורה שתהיה הכי טובה עבורך.

ויצא א' מבית הרב מאוכזב ונבוך וישב לביתו ויתהלך קדורנית ורוחו נכאה מבלי מרגוע. ותשאלהו הגויה מה לך כי הנך הולך סהרורי ולבך כל עמך, ויענה לה איני חש בטוב וראשי עלי כואב ולבי חרד ואיני יודע מדוע. ותשקהו הגויה יין ישן באמרה שתה יין זה וירווח לך, וישתה וירדם. ושוב לקראת

חצות הלילה התעורר משנתו וימצא את עצמו במטה לידה ושוב למרות רצונו ליגע בה הרגיש מעצור וכאילו אמו עומדת לנגדו מדליקה נרות שבת ומתפללת בדמע שבנה יקירה יגדל לתורה ומצוות, והנה בוגד הוא בעמו ובאמו ורוצה לטמא עצמו עם גויה זו. ושוב לבש את בגדיו ורכב על סוסו ופנה לבית הרב.

עתה הפעם כשנכנס אל הרב אמר לו בפירוש, ידעתי רבי שדחית אותי אתמול כי פחדת ממני וחששת מפני, אבל דע כי אמת אמרתי וזאת עדותי. וכדברו הוריד את מכנסיו ויראה לרב כי אות ברית קודש חתומה בבשרו ומהול הוא כדין וכדת. ובאמת אובד אני עצה ואיני יודע אנה אני בא.

משהכיר הרב באמיתות דבריו ויפתח את פיו בחכמה ומוסר ויאמר, דע לך שהמת שזכית להביאו לקבר ישראל לא ינוח ולא ישקוט עד שיזכך לשוב לעמך ולתורת ה' תמימה. וכיצד החלפת עולם אמת וטוהר הנפש עבור תאוות שפלות של גוף וממון, והלא עולם זה הוא עולם חולף וגם התאוות עם הזמן נמוגות והולכות והיצר מחפש חדשות תחתן לאבד האדם מדחי אל דחי. ובעת אשר תשוב הנפש לעולמה לתת דין וחשבון על מעשיה הלא סבלה הגדול אין ערוך אליו, ומסבל זה רוצה הנפטר להצילך על ידי הרהורי העבר להניעך לשוב אל אלקי אבותיך אברהם יצחק ויעקב ולעבדו באמת ובתמים. והרבה הרב בדברי מוסר עד שא' בכה הרבה על מעשיו ונתעורר לשוב בתשובה שלמה. ואמר לרב ברוך ה' שזיכני לרגע זה ועתה הורני דרך התשובה ואקיימנה. ויאמר לו הרב שוב לביתך וקח רק את רכושך הפרטי שקיבלת משכירויות האחוזות שקבלת, ותעזוב את המדינה למדינה אחרת בה תוכל לשוב ולחיות כיהודי שומר תורה ומצוות. ואם תרצה, עבור דרכי ואתן לך מכתב המלצה לתלמידי המכהן כרב במדינה פלונית שיעזור לך בדרך תשובתך.

ויעש א' כן ויקבל מהרב מכתב לתלמידו ויסע אל אותה מדינה. הדרך ארכה כשלשה חודשים שבהם גידל את פאותיו וזקנו ולבש בגדי יהודי ובבואו אל בית תלמידו של הרב נראה הוא ככל היהודים ללא שינוי. ויתן את המכתב לידי הרב שפתחו ומצא כתוב בו, לתלמידי היקר, דע שאדם זה עזב חיי אושר ועושר וכל טוב העולם הזה כדי לשוב אל צור מחצבתו הבורא יתברך שמו. אנה עזור לו ככל יכלתך. ויקבלהו הרב בזרועות פתוחות ויאמר לו ביתי, ביתך. שב עימי עד שתסדר כטוב בעיניך. ויאמר לו א', רבי אינני צריך מאומה כי רכוש רב בידי ועוד היום אתעניין בקניית דירה, אבל רצוני את עזרתך בשני דברים. א. מצא לי תלמיד חכם חשוב שאוכל ללמוד עמו ולהשיב

לעצמי את התורה ששכחתי. ב. עזור לי למצוא אשה מתאימה לבנות את ביתי מחדש בקדושה ובטהרה.

יעש הרב כן, וימצא לו תלמיד מתאים שישב עמו ולמד, וזיכרונו שב אליו ובזמן קצר חזר ללימודו הקודם, ובמשך הזמן מצא גם אשה מתאימה וישב על התורה ועל העבודה. וגם לאחר שקיבל את סמיכתו לרבנות המשיך ללמוד ולגדול בתורה וביראת שמים.

כעשר שנים ישב א' בישיבת הרב ושקד על תלמודו, עד שהגיע זמן הרב ללכת לעולמו. וכשחלה את חוליו האחרון והרגיש ששעתו קרובה קרא אל פרנסי הקהילה וציוה אותם שלאחר פטירתו ימנו את א' לרב במקומו כי ראוי הוא לכך במידותיו הנאות ובגודל ידיעותיו בתורה וביראת השמים שלו. ומשבאו הפרנסים לאחר פטירת הרב וספרו לו את צוואת הרב כיבד את רצונו וישב על כסאו. וכל הקהל אהבוהו וכבדוהו כי ראו את טוב לבו ויושר מידותיו ומבלי שידעו מאומה על עברו.

ויעברו עוד עשר שנים שבהם ישב א' ורעה את צאן מרעיתו בהשקט ובשלווה. והנה יום אחד בשבתו בביתו ויבא אליו אחד מאנשי הקהל ודמעותיו על לחיו באמרו, רבי הושיעני, ויספר לרב שמאז שעות הבוקר שאשתו התעלפה ועיניה מבולבלות והרופא אמר שאין זו מחלה גופנית אלא רוחנית ושכל הסימנים מראים שדיבוק של נפש אדם אחזה בה, ואין ביד הרפואה להושיעה, אנא עזור לי רבי.

מיד ציוה הרב שיקחנה לבית הכנסת וישיבוה ליד הבימה, ואז יבא לגרש הדיבוק מתוכה. מיד קרא הבעל לשני גברתנים שבכח רב גררוה לבית הכנסת על כרחה, וכל הקהל שראו זאת ספרו לחבריהם, עד שתוך מחצית השעה נמלא בית הכנסת מפה לפה מאנשי הקהל שבאו לחזות כיצד יוציא הרב את הדיבוק מתוכה. ובינתיים ראוה כיצד מתייסרת היא ומתפתלת מכאבים על ידי הרוח האוחז בה. ויכאב לבם בקרבם.

כבוא הרב ויקומו כולם כאחד לכבודו. ויגש הרב אל ארון הקודש ויפתחהו ולמול ספרי התורה עמד ואמר אל הקהל כל מי שמרחם על אשה אומללה זו שיאמר יחד עמי פרקי תהלים להצלתה, והחלו כל הקהל לומר תהלים בדמע עין ולב לרפואת וישועת האשה הסובלת לעיניהם.

לאחר כחצי שעה של אמירת תהלים, הסה הרב את הקהל ויקח ספר תורה ביד ימינו ויגש אל האשה ויאמר, רוח, רוח, אינני מקובל ואינני יודע כיצד לגרש רוחות כמותך בשמות הקודש אבל בכח התהלים שקראו כאן הקהל, ובכח ספר התורה שבידי, גוזר אני עליך בשבועה לצאת מגופה של אשה זו דרך

אצבע הקטנה של רגלה השמאלית מבלי להזיק לא לה ולא לאף אחד מהנוכחים ולא לשום בן או בת ישראל כלל ועיקר.

לפתע החל הרוח לדבר, ולשמע דבריו הופתעו כל הקהל והורידו ראשם מבושה ורק הרב נשאר עומד על עמדו כאילו מאומה לא קרה, וכה היו דברי המת. כיצד הנך מעיז להשביעני ולגזור עלי לצאת מגופה של אשה זו, והלא יחד עמי חללת שבתות ואכלת ביום הכיפורים ובעלת גויות ואכלת נבלות וטרפות וטמא. ומניין לך הרשות לאחר כל זאת לבא ולהשביעני. הקהל הנדהם שחשב את הרב לקדוש וטהור מבטן אמו, ידע שהמת אינו משקר ולא הבינו את אשר לפניהם, אבל הרב הבין שמת זה הוא חברו ב' שיחד עמו לפני כשלושים ושלוש שנים עזבו את הישיבה ונכנסו לאוניברסיטה, ושלא זכה לתשובה ומת בחטאו, ונגזר עליו עונש כבד של "כף הקלע" שמעונש זה יש אפשרות למתים להמלט בהכנסם בגוף אדם או בעל חי, בעודו חי. ויען הרב ויאמר למת, עד עתה השבעתיך בכח התורה והתהלים שאמרו הקהל שתצא מגוף אשה זו. אבל עתה שאני מבין מי אתה, אני גוזר ומשביע עליך בכח תשובתי שעשיתי, שתצא מגוף אשה זו מבלי להזיק לעולם לאף יהודי או יהודיה. ואם לא תרצה לצאת אחרימך בחרם חמור ונורא.

כל העם שמעו כיצד המת בכה וצעק אוי לי שמשמים מכריחים אותי לצאת עקב תשובתך והתורה שאתה עוסק בה. אשריך שזכית לתשובה ואוי לי שעוונותי גרמו לי את העונש המר והכבד הזה. אנא עשה עמי חסד ותרשה לי להשאר בגוף אשה זו כי מסביבי נמצאים אלפי מלאכי חבלה וחרצובות של אש בידיהם מחכים שאצא מגופה כדי להכותני מכות קשות ונוראות אשר מכל מכה אחת מהם מתפקקות כל החוליות שבנפש וצערי קשה מנשוא. זכור לי אהבת ידידותינו והשאיירני בגוף זה.

ויענהו הרב צר לי עליך שלא זכית לתשובה אבל אין באפשרותי להניחך אפילו לרגע אחד נוסף בגופה של אשה זו, ולא להכנס בגוף של אף יהודי או יהודיה ולא לצערו. אבל עתה אם תסכים לצאת, בנוכחות כל קהל זה אומר קדיש לעילוי נשמתך להקל מעליך מעט מגודל העונש, ואקבל על עצמי לומר שנה שלמה משניות וקדיש לעילוי נשמתך כדי שאולי בזכות לימוד זה תינצל מעונש כף הקלע ותוכל להכנס לכל הפחות לגהינם, עד יראה ה' וירחם על נפשך העלובה. אבל עכשיו מהר וצא כפי שצויתך. ויבכה המת על רוע מזלו ואמר לרב, לו היית רואה את המלאכים השחורים שמסביבי המחכים לבלעני חיים היית מתעלף מהפחד, ועתה משמים מכריחים אותי לצאת בגלל תשובתך ותורתך אבל זכור לעשות לי מה שהבטחת אולי ייקל לי מעט מסבל קשה

ואכזרי זה. וכסיימו התנפחה אצבעה הקטנה של רגל האשה ויראו כולם כחוט אש שיצא מרגלה ובדרכו החוצה שבר את שמשות החלון של בית הכנסת. ותקם האשה רגועה ובריאה ותשאל למעשיה במקום זה. ויצו הרב מכל הקהל להשאר ישובים על מקומם עד שיאמר להם את דברו.

וכה היו דבריו, רבותינו זיכרונם לברכה אמרו בפרקי אבות "כל המחלל שם שמים בסתר נפרעים ממנו בגלוי", ואנכי שהרביתי חטא ופשע יחד עם חברי אף על פי שעשיתי תשובה והתאמצתי בעסק התורה כדי לכפר על מעשי המכוערים, לא היתה תשובתי מושלמת עד שאתבייש על חטאי בגלוי. ומשמים שלחו בכוונה את נפש חברי שלא זכה לתשובה להכנס בגוף אשה מקהל זה שבו אני מכהן כרב כדי שיגלה לכל את מעשי המכוערים שאתבזה עליהם, ובבזיון זה נתקבלה תשובתי לגמרי עד שבזכותה יכולתי להוציא. ראו מה ביני לבין חברי ומה עונשו של חטא ומה ערכה של תשובה. והעם הרבו בכי וחרטה ונתעוררו לתשובה שלמה. ואז אמר הרב מבקש אני מה' שזכות תשובתכם שנגרמה עקב דברי המת שתעמוד לזכותו להציל נפשו משחת ולהכניסה למנוחתה. אמן.

מכל זה נוכל לראות גדולות הענין של עסק התורה וכבר אמרו חז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד כלומר שתכלית בחירתו וחפצו של הקב"ה בעולמו הוא רק במין האדם העוסק בהלכה שמקומו ד' אמות.

פרק ג'.

מי שאין לו פנאי ללמוד תורה בתמידות מחוייב על כל פנים לקבוע עיתים לתורה שכן אמרו חז"ל "בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה". ואפילו הוא עני גם כן מחוייב לקבוע לו עתים כמו שאמרו (יומא דף ל"ה) "תנו רבנן, עני ועשיר ורשע באים לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל הזקן, אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס, עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת

טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון, אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת. עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר, אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, פעם אחת מצאווהו עבדיו ועשו בו אנגריא אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך, ומימיו לא הלך וראה אותן, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה. רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית, אמרה לו השמע לי אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין, אמר לה ה' מתיר אסורים. הריני כופפת קומתך, ה' זוקף כפופים. הריני מסמא את עיניך, ה' פוקח עורים. נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה, להיות עמה לעולם הבא. נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים. יוסף מחייב את הרשעים".

וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' רמ"ו) וזה לשונו. "כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול אפי' עני המחזור על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה עכ"ל". וענין הקביעות הוא שיקבע לו זמן ידוע לתורה שלא לשנות אותו הזמן בשום אופן אפילו הוא סבור להרויח הרבה. (כמ"ש בטור או"ח סי' קנ"ה).

ולא לחנם נמשלה התורה ללחם דכתיב "לכו לחמו בלחמי", לומר לך כשם שלחם הוא סועד הלב כמו שכתוב "ולחם לבב אנוש יסעד", ואם לא יאכל לחם יום או יומיים נחלש לבו, וכל שכן אם לא יאכל לחם שבוע שלם נחלש לבו מאוד וקשה לו להשיג הכוחות שאבד על ידי זה, כן ממש לימוד התורה

הוא סועד את נפש הקדושה שיש באיש הישראלי ואם לא ילמד איזה ימים וכל שכן שבוע שלם נחלשת נפשו עד מאוד, על כן צריך להזהר עד מאד שלא לבטל את הקביעות אפילו יום אחד, ומלבד שזה הוא היזק ליום השני והשלישי שאחר זה כי קרוב הדבר שגם בהם לא ילמד כמו שאמרו חז"ל במליצת התורה שאומרת "אם תעזבני יום יומיים אעזבך", וקשה לו מאוד אחר כך להתגבר על יצרו מחדש ולקבוע עיתים לתורה, אלא אפי' אותן הימים שהוא לומד, אם הקביעות אינו בתמידות אין רוח הקדושה שורה כל כך על הלימוד (עיין בחפץ חיים שמירת הלשון שער התורה פרק ג' בהג"ה שכל הלומד בלי קביעות אין רוח הקדושה שורה כל כך על הלימוד ההוא). מה שאין כן אם הקביעות שלו הוא בתמידות, קדושה גדולה ונוראה שורה על כל לימוד ולימוד. על כן אם מחמת דוחק גדול מוכרח לבטל באיזה יום הקביעות שלו, יהיה עליו ממש כמו חוב וימהר לפרוע בתוך מעת לעת זה, כמו דאיתא בעירובין (דף ס"ה) על "רב אחא בר יעקב דהוה יזיף ביממא ופרע בליליא" (תרגום, לווה הזמן מן היום, ופורע בזמן הלילה). וכפרש"י שם. ובזהר הקדוש פרשת פקודי מפליג בשכר של הקובע עיתים לתורה והפוכו ח"ו וזה לשונו. "היכלא רביעאה כו' תלתין ותרתיין אחרנין אינון ממנין על כל אינון דלעאן באורייתא תדיר ולא פסקי ביממא ולייליא, ואלין אחרנין דכולהו תחותייהו אינון ממנין על כל אינון דקבעי זמנין ידיעאן לאורייתא ועל דא אינון ממנן כולהו ולאענשא לכל אינון דיכלי לאשתדלא באורייתא ולא משתדלי עכ"ל". (תרגום, בהיכל הרביעי שלשים ושנים מחנות אחרים הממונים על כל אותם העוסקים בתורה יומם ולילה, ויש אחרים תחת כולם הממונים על כל אותם הקובעים זמן קבוע ללימוד תורה. וממונים לתת שכרם של הלומדים ולהעניש לכל אותם שיכלו להשתדל ללמוד תורה ולא השתדלו). ומי שהוא זהיר בלימוד התורה ומשימם על לבו הוא זוכה עבור זה לאהבת השי"ת כדאיתא בספרי על הפסוק והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, וזה לשונו. "לפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה, תלמוד לומר והיו הדברים האלה וכו' על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומתדבק בדרכיו". וכתב הר' חמדת ירושלים (דף ל"ב) "אע"פ שהתורה והתפילה הם הדברים העומדים ברומו של עולם עם כל זה לא דומה לימוד תורה שבחוץ לארץ ללימוד בארץ ישראל כמ"ש חז"ל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל. ובתי כנסיות ובתי מדרשות שבירושלים ת"ו נאהבים וחביבין לפני המקום ב"ה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות שבכל העולם". וכתב בילקוט תהלים (סי' פ"ז) וזה לשונו. "אוהב ה' שערי ציון, בכל מדינה ומדינה יש למלך פלטין

אחד, לאיזה הוא אוהב מכולם, פלטיץ שהוא בתוך מדינתו. אמר הקב"ה מחבב אני בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולמי אני מחבב יותר מהם, שערי ציון שהיא פלטיץ שלי". וידוע שכל תפילות וברכות של כל ישראל שבארץ ובחו"ל עולים ובאים לנקודת ציון בית קדשי הקדשים ומשם מיתמרים ועולים לרקיע.

ומצאתי כתוב **מעשה נורא** בספר מעשה המשולח וזה לשונו. אמר המחבר פעם אחת נתגלגלתי לעיר אחת מערי פולין נכנסתי לעיר ולא מצאתי אדם שם, הלכתי מרחוב לרחוב ומשוק לשוק וראיתי שכל החנויות נעולות, עמדתי תוהה ומשתומם אמרתי אל לבי הן עוד היום גדול מדוע כל החנויות סגורות ומסוגרות ורגל כלה מן השוק, שמא ח"ו גזרה המלכות גזרה רעה על הציבור והם מתכנסים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועומדים על נפשם בתפילה, עד שאני עומד כך שמעתי בת קול שמנהמת בבכיה, הלכתי אחרי הקול ובאתי לבית כנסת אחד וראיתי שהוא מלא והם עטופים בטלית ומעוטרים בתפילין ופניהם כלפידים עומדים על ברכיהם בדמעות ומכים על לבם אוי לנו ואבוי לנו, וכשהם שומעים שם ירושלים יוצא מפי שליח ציבור הם נופלים על פניהם בבכיה גדולה עד שמתנוצצות תפילין שבראש מן הדמעות והשמש סובב וקופה גדולה בידו וכתוב עליה ארץ ישראל והכל משלשלין לתוכה מי דינר כסף ומי דינר זהב והייתי נבהל מן המראה הזה עד שעמדו שערות ראשי ולא היה בי רוח לשאול מה זה ועל מה זה, אמרתי אל לבי אם בני אדם הם כבר נאמר "מנעי קולך מבכיי", ואם מלאכים הם אפילו מלאכים ושרפים אומרים שירה ופוסקים, והמתנתי עד שסיימו תפילתם. לאחר שסיימו תפילתם הוציאו ספרים מן הארון מהם ישבו ולמדו גמרא ומהם משניות ולמדו בקול צלול מן הדמעות קדשים וטהרות, והשתוממתי על המראה ביותר שכולם מתעסקים בקדשים וטהרות בשמחה ובהתפעלות ודיבורם יוצא בפיהם כמו שירות ותשבחות עד שנתחבב עלי קולם ביותר כאדם שמתהלך במדבר ושומע צפצוף של ציפורים אף על פי שאינו רואה לפניו מקום של ישוב מתמלא לבו קורת רוח והנאה, והואיל וראיתי עבודה כזו לא עמד בי לבי לשאול על מה זה, אפשר עושים כתר ועטרה למלך ואני מפסיק ולא אחייב ראשי למלך. בתוך כך הגיע חצות לילה ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שישבו כולם לארץ ועשו מספד כתנים על ציון השרופה באש וישבו באימה ובריאה וברעדה גדולה וכמעט פרחו נשמתם מצער. עד שבא זקן אחד אחזתי בידו ואמרתי לו איני מניחך עד שאתה משיב לי על שאלתי, אמר לי שאל בני, אמרתי לו מפני מה זה המעשה הקדוש כזו, אמר לי אורח אתה אמרתי הן,

שאלני מאין אתה אמרתי לו מירושלים אני. כיון ששמע שמירושלים אני נטלני בידי וסיבב עמי בבית הכנסת ואמר ירושלמי עמנו, ירושלמי עמנו. והושיבני בראש קראו כולם סימן טוב, סימן טוב. אמרתי להם באתי לעיר והיא ריקה וכל החנויות סגורות. אמרו לי המתן עד שנשיבך בדברים אז תשמע פליאות גדולות, אמרתי יהי רצון. ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות לדעת מי מארחו על שולחנו, אמר להם הזקן מה לנו להפיל גורלות אלא כל המרבה ליתן על עניי ארץ ישראל הרי זה מארחו על שולחנו. בא אדם אחד ואמר הריני נותן שקלים כמנין ירושלים ואני זוכה, אמרתי להם כמה נפוחי כפן יש בירושלים והם מבקשים דבר לאכול ואין, לפי שאין הפרוטה מצויה. וכמה נפוחי רעב יש בירושלים לפי שאין הפרוטה מצויה, ואין הגלויות זוכרים אותם. ואם שולחים משולח לערי הגולה הוא מתחבט לפני רגליו של כל אחד ואחד כדי שיתמלא עליו רחמים ולא מתמלא מפני שהם אבירי לב כאבנים הרחוקות מצדקה, ועכשיו אני בא לכאן ואני ראיתי שיש ביניכם עושים צדקה גדולה כזו, כיון ששמעו כך נאנחו אנחה גדולה ואמרו אין חכם כבעל הנסיון, אילו השכילו הגליות היו מושיבים אתכם בקרונות ומעטרים אתכם בזהובים. אמרתי להם לא די שהגדלתם אותי בנתינת כל כך צדקה לעניי ירושלים ועוד הפליאה שאני ראיתי בתפילתכם איני זו מכאן עד שאינכם משיבים לי על דברי, אמרו טוב.

פתח אותו זקן ואמר, דע לך בני כי מאז ומקדם היתה העיר הזאת גדולה לאלקים בתורה ובחכמה, ונתקיים בה "וכל בניך למודי ה'". גם הפרוטה היתה מצויה והבתים מלאים תורה, אבל קופת ר' מאיר בעל הנס היתה ריקה ועליה קורי עכביש והשכינה פורחת בכנף אחת ומנחת בכנף אחת ובוכה על שלא זכרו את ירושלים. ומעשה בגבאי ארץ ישראל שנשלח לגבות מן הקופות, וכשפתחו לא ראו צורת מטבע. ח"ו שהיו רחוקים מצדקה, אלא שאמרו ארצנו ארץ ישראל ועירנו ירושלים, עד שאנו מפזרים ממון לארץ ישראל שאפילו ספר אחד חשוב לא הגיע לידינו משם, מוטב שנבנה לנו בית מדרש גדול ונפארו בספרים נאים ועשו כן, בחרו מקום נאה והביאו אבנים גדולות מן ההר וטרפו את הסיד בחלבון של ביצים בשביל שיעמדו לעולם והביאו שולחנות קשים כברזל כדי שיעמדו בפנים ספרים הרבה ולא ישתברו, ועשו חנוכת בית המדרש ודרשו בכבוד אכסניה של תורה. וכאשר עמד בית המדרש הלז כלול בכל פאר נתגלגל לעיר שליח דרבנן אחד טלטל את כליו לבית המדרש והלך אנה ואנה ולפי שהיו טרודים בלימודם לא נתנו לו שלום ולא אמרו לו ברוך הבא ולא שאלוהו מאין ולאן, אם יש לך כאן אכסניה וכיוצא, הוציא השליח

מילקוטו זית ולחם ואכל, ונטל מקלו והלך אצל הרב ליטול הימנו רשות לדרוש בבית המדרש בשבת, הרב נתן לו רשות בקושי כי אמר העיר מלאה תורה, בניה למודי ה', מגיד בא לעיר מקפחים אותו בהלכה ואין לו פתחון פה להשיב וסופו שהוא יורד מן הבמה בפחי נפש ובבושת פנים. אבל השליח לא השגיח בדברי הרב והשיבו בלשון הכתוב "למען ציון לא אחשה" וחזר לבית המדרש וכתב שם פתקאות "חכם בא לעיר מעיר הקודש ירושלים נאה דורש וכו' ולהשומע ינעם", ויצא לשוק והדביק פתקאותיו. באה שבת, באה כל העיר. עלה החכם ונתעטף ועמד אצל ארון הקודש והתחיל דורש בשבחה של ארץ ישראל ובמעלות אדמת הקודש ובחבת ירושלים, אף הוא קשר פלפול נאה על ישיבת ארץ ישראל בנחת ולא ברעש מתוכל בכל טוב בתבלין של תורה על דרך הכתוב "קחו מזמרת הארץ מעט צרי מעט דבש נכאת ולט", רמז רמזה התורה כשאדם בא לדבר על ארץ ישראל שלא יתחיל בדברים גדולים מיד, אלא שילך מעט מעט ממדרגה למדרגה, ולבסוף "וכסף משנה קחו בידכם". ועדיין הוא דורש נשמע קול מן הציבור הפך פניו כלפי הקול ושמע שאחד מקשה על דבריו כך וכך, השיבו כך וכך, חזר המקשן והשיבו לא כן, הביא השליח ראייה מן הגמרא כך וכך, אמרו לו שלא ירד לעמקו של דבר אפילו כמלוא קופה של מחט ואם לדין כך וכך, וסרתו את טענותיו ובטלו את דבריו עד שנהפכו פניו כשולי קדרה. הנה כי כן הקיפוהו בדברים וקיפחוהו בהלכה, ואם תירץ תירוץ אחד הקשו עליו שבע קושיות, השיב על שבע הקושיות ממקום שהשיב הסיקו קושיות אחרות עד שנתבלבלה עליו דעתו ונסתתמו טענותיו. אבל אורא של ארץ ישראל מחכים התחכם והתחיל דורש באגדה ואף כאן לא הניחו לו מקום להתגדר, מה עשה, הפסיק באמצע ופשט טליתו וירד בבושת פנים ועמד מאחורי התנור והיה משוטט בדמעות. עד שהוא עומד כך נתקבצו אצלו כל הנערים המנוערים מן החכמה והתגרו בו כמעשי הנערים, ולא הם בלבד אלא אלו שהיתה עינם צרה התחילו מתקלסים בו ואמרו, הראיתם לזה שנוטל גדולה לעצמו ודורש לפני אדירים. השליח שומע חרפתו ואינו משיב, ובולע דמעותיו בפיו. יום השבת עבר ולהוצאות הדרך אין לו כי את מעט הכסף אשר אסף מסר בידי נשיא ארץ ישראל וסמך על ישראל רחמנים בני רחמנים שלא יקפצו ידיהם ח"ו, ואחר תפילת שחרית נתקרב השליח לזה ולזה והתחיל לדבר עמהם לנתינה לארץ ישראל, והנה זה בכה וזה בכה ואין נותן יד לכיס, ומה תשובה השיבו הגבאי לאותו השליח בשעה שביקש הימנו שיתן נתינה לארץ ישראל, רמז לו על בית המדרש ואמר לו, כתוב "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב". אוהב ה' שערים

המצויינים בהלכה, שמיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו, אלא ד' אמות של הלכה. ויפן כה וכה וירא כי אין איש פוקדו בנדבה, נטל מקלו והלך אצל ארון הקודש והכניס ראשו בין ספרי התורה וצעק במר לבו רבונו של עולם אתה יודע שלא לכבודי עשיתי זאת אלא למען עניי עמך ישראל היושבים לפניך בארצך הקדושה ונמקים ברעב, כמה טלטולים עברו עלי, נחשול שבים עמד עלי לטבעני, לסטים עמדו עלי להרגני, ואפילו פעם אחת לא אמרתי לך למה הטרדתני, ועכשיו תראה מה עלתה לי. ומיד סגר את ארון הקודש ונתן פיו על הפרוכת והלך אצל הדלת ונשק את המזוזה ואמר "אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל". באותה שעה הרגישו כולם שנודעוזה הארץ תחת רגליהם ברחו על נפשם ועמדו מרחוק וראו שכתלי בית המדרש נוטים כלפי מזרח כאדם שהוא פונה לדרך, והשליח הולך לפני בית המדרש ומזמר בקול עצוב ונורא "אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה", והוא עונה על קולו "עתידין בית כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל. לא הספיק לגמור עד שבית המדרש מהלך אחריו וספריו עמו, ושולחנותיו עמו, והוא הולך בנחת ובית המדרש הולך אחריו עד שהגיעו לנהר, מיד נעלם השליח, ונתעלם בית המדרש. וכאשר ראו זאת כל אנשי העיר געו כולם בבכיה מגודל הפחד ונתעוררו כולם כאחד בתשובה שלמה וקבלו על עצמם ועל זרעם ועל זרע זרעם עד עולם לגזור צום כבד ביום ההוא בכל שנה ושנה, וביום הצום מרבים בסליחות ותחנונים ובלמוד סדר קדשים וסדר טהרות שיש בהם משום התעוררות ודביקות בערי ארצנו ובערי אלקינו ומרבים בצדקה לעניי ארץ ישראל והולכים לנהר ומבקשים שימחול להם השליח על שלא נהגו בו כבוד כראוי, ועומדים בתענית עד אחר תקון חצות, ואחר תקון חצות עושים סעודה קלה. ומקיימים בעצמם יום תשובה ותפילה וצדקה. מיד נחמתי אותם בדברים ואמרתי להם מורי ורבותי מעיד אני עלי שמים וארץ שבית מדרש כזה ראיתי בירושלים, הוא קדוש ועומד במקום קדוש ואמרתי להם אשריכם ישראל שאפילו בתים שאתם לומדים בהם תורה מעלה אותם לארץ ישראל. והרי הדברים קל וחומר מה אלו שאינם אלא קורות ואבנים קובע אותם בארץ ישראל, עם ישראל שעוסקים בתורה על אחת כמה וכמה, הוא שנאמר "והביאותים אל הר קדשי, ושמתים בבית תפילתי". אמן כן יהי רצון.

פרק ד.

מכל מה שכתבתי בגודל שכר העוסק בתורה בעולם הזה ובעולם הבא, נוכל ממילא להבין את גודל העונש של הפורש עצמו מן התורה. ואיתא בספרי, "כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש בטולה גדול מכל העוונות". ואיתא באבות, "אמר ר' יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". ואיתא בזוהר חדש, "שיום הדין שיהיה לעתיד, כמו שכתוב כי הנה היום בא בוער כתנור, זה היום שעתיד משה רבינו עליו השלום לתבוע עלבונה של תורה", וכדאיתא במשנה, "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". כי באמת עלבון גדול הוא לתורה אשר שורש קדושתה הוא למעלה מהעולמות כולם כידוע, שבני אדם קרוצי חומר אשר בעפר יסודם פורשים ממנה. ומצאתי כתוב בשם הרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ בס' אור החיים, "ראוי לידע ולהודיע לכל שואל על מה אבדה גולת ספרד, אשר היה בה קרוב לשלש מאות אלף בתים, והיו אז גדולים במעלה וכבוד אצל אומות העולם, עד שהיו מהם שרי מלוכה, עם הגולה אשר הגלתה באי שיזליאה, והיינו לבז ולמשסה, מאתנו קטלה החרב, מאתנו בלעה הים, מאתנו מתו במגפה, ברעב ובצמא, ובעירום ובחוסר כל. אנשי היחס והמעלה ירדו לשערים, עשירים ונכבדים שאלו לחם פורש אין להם, ומי ימלל את כל תלאותינו אשר עברו עלינו משנת רנ"ב עד עתה, מי ישמע הצרות החדשות אשר נתחדשו עלינו וכו', העוון העצום אשר היה בידנו עזיבת התורה ממש, הגם כי היתה ספרד מלאה מישיבות ותלמידים אך נחלקו התלמידים לכמה כיתות, יש מהם שהיו לומדים ו' או ז' שנים והיו לומדים אחרי כן חכמות חיצוניות, ויש מהם אשר פירשו לגמרי והתעסקו בהבלי העולם, ויש מהם אשר תפסו אומנות התורה אבל לא שתו לבם רק לפלפל לבד להודיע את גבורתם, ובזה הוציאו כל ימיהם ולא באו לתכלית התורה, ואין צריך לומר לתכלית הכל שהוא המעשה והחסידות, אלא אפילו לידיעת הדינים הנצרכים בכל יום כגון ציצית ותפילין וכו', רק להתגדל בפני עמי הארץ. ובטלו במיעוטם העושים לשמה על כן לא יכלו להגן על מדינתם כי אלף עצים יבשים ואחד רטוב, שורפים היבשים לרטוב, עד כאן דבריו הקדושים.

וכן בדורנו מי שיש לו עינים פקוחות יראה כי מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים כי באיזה מקומות רבו הצרות ביותר רק במקומות שפרקו עולה של תורה. וכתב בספר מעלות התורה שישים האדם אל לבו אילו היו מזכים לאיש

שפל אנשים לעבוד עבודת מלך גדול ונורא אותה עבודה עצמה שכל גדולי המלכות עושין אותה, בודאי היה אותו האיש שמח שמחה עצומה עד אין תכלית אף על פי שאין מקבל שום שכר על עבודתו, וכל שכן שלא היה מונע את עצמו מלשרת לפני המלך. על אחת כמה וכמה צריך לשמוח האדם שהוא זוכה ללמוד את התורה הקדושה שכל מלאכי מעלה משתעשעין בה תמיד, וגם כל הצדיקים שבגן עדן עוסקין בה תמיד, ואף כי לא למנוע עצמו ממנה. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה, כשאדם עוסק בתורה מקיפים אותו מלאכים הנבראים מהבל פיו כמלא עין והוא בתוכו. ממילא מובן עונש האדם העוזב התורה, ועליו נאמר **"ועוזבי ה' יכלו"**. אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה, מה יענה ליום פקודה, היש קץ לענשו, כפי גודל השכר כן גודל העונש למי שפורש ממנה, וידמה בנפשו אלו מלך גדול ונורא ראה אדם אחד מוטל באשפה מוכה ומסובב בכל מיני יסורים וחולאים רעים, וחסר בכל מיני חסרונות, ונשא האיש הלז חן בעיני המלך וצוה עליו לרחוץ כל הטינופת שעליו ורפא אותו מכל תחלואיו עד שנעשה בריא ושלם בכל אבריו, והלביש אותו מלבושי יקר ועטר אותו בכמה אבנים טובות ומרגליות ומסר לו כל גניזו, וצוה שתהיה כל הנהגת המלכות על ידו, ונתן לו את בתו לאשה, וגדלו על כל השרים ועבדי המלך עד שצוה לכל גדולי מלכות לשמש לפניו בבגדי יקר לכל אשר יחפוץ, והנה בעוד שהוא מלובש בבגדי מלכות ומעוטר באבנים טובות וכל גדולי המלכות הולכים לפניו ומאירים לו בפנסים, באותה שעה ראה תנוקות מטפחין באשפה ולוקטים אבנים ומשחקים, ונתקנא בהם ועשה כמעשיהם והשליך מעליו כל בגדיו היקרים ומאס בתענוגים שנתגדל, ועזב כל גדולי המלכות שהלכו לפניו, ונתגלגל באשפה ונתלכלך בה ונתעטף בה כמנהגו הראשון, היש קץ לעונש האדם זה אשר בזה כבוד המלך ומשרתיו עושי רצונו ומטנף בגדיו היקרים. והנמשל מובן מאליו כי על אחת כמה וכמה עתידים ומוכנים עונשים לעוזבי התורה הפורשין ממנה לטפח באשפת הבלי העולם הזה, עד כאן לשונו.

פרק ה

ובזה יובן מה שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות ה') "כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורים מכוערים ועוברים אותו, שנאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב, וכאבי נעכר. ואין טוב אלא תורה". וכן ראיתי כתוב בפתיחה למאמר חובת השמירה על הפסוק **"לעבדה ולשמרה"**, אמרו

חז"ל "לעבדה זו מצוות עשה. ולשמרה זו מצוות לא תעשה". דהיינו אלו לא היינו מגורשים מגן עדן היתה התורה נתונה שם כמו שנתונה כעת בהר סיני והיו מקיימים שם כל המצוות והיינו רואים בעינינו שעל ידי קיום מצוות עשה כהוגן נתוסף נטיעה יפה בגן עדן. ועכשיו שאנו מגורשים, ממש גם כן על ידי עבודתינו נעשים נטיעות יפות מאוד. וכמו שכתב הרמב"ן בפ' בראשית על הפסוק "אשר ברא אלהים לעשות", ששרשים הראשונים ברא הקב"ה בעצמו ונתן לנו כח שאנחנו גם כן ביכולתנו לעשות כל זה על ידי קיום התורה והמצוות, וכמו שכתוב "בצלם אלהים עשה את האדם". עיין שם שביארנו כל זה במקור מן הספרי, ולדעתו של הרב זה שכתבה לנו התורה עשייתו של הקב"ה שהיה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, לרמז לנו שאנחנו במעשינו בקיום המצוות שעל ידם יצמחו גם כן הנטיעות היפות יהיה גם כן כעץ זה, וכמו שאמר הכתוב זה אלי ואנוהו, ואמרו חכמינו ז"ל "תנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה", "וכן בכל המצוות צריך להיות נאות מבחוץ וגם צריך להיות נאות מבפנים כהוגן דהיינו הכוונה לשם פועלם", וכמו שאמרו חכמים זכרונם לברכה עשה דברים לשם פועלם ועל ידי זה היו הנטיעות שלנו כעין של הקב"ה. וזהו מה שרמזה התורה כעין זה מה טובו אהליך יעקב וגו' כאהלים שנטע ה' בגן עדן וכפירש"י שם. והפוכו מזה ח"ו אמרו חז"ל (ברכות ס"ג) "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר, התרפית ביום צרה צר כחכה רח"ל".

גם על ידי זה נתגבר עול העובדי כוכבים על ישראל ח"ו כדאיתא במדרש על הפסוק כאכל קש לשון אש, הקש זה עשו, ואש זה יעקב, הקש יאכל את האש ואימתי כי מאסו תורת ה' שרשם כמק יהיה שלא תועיל להם זכות אבות.

ראיתי להזכיר מה שכתוב בזוהר (פ' תזריע דף מ"ו ע"ב) "כמה דעונשא דבר נש בגין מילה בישא, כך עונשיה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל וגו' כל שכן עמא אזלין בארחא עקימיא והוא יכיל למללא להו ולאוכחא להו ושתיק ולא מליל כמה דאמינא דכתיב נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר" (תרגום). כשם שענשו של אדם חמור בגלל דבר רע שמוציא מפיו, כך ענשו בגלל דברים טובים שבאו לידו ויכל לאמרם ושתיק, כל שכן כאשר העם הולכים בדרך עקומא ואדם זה יכול לדבר עמהם ולהוכיחם ושתיק ולא דיבר ועל זה נאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב, וכאבי נעכר. ולכן הנני מוכן ומזומן לקיים זאת לעורר לאחינו בית ישראל, עיניכם הרואות את הצרות המתרגשות בכל אתר ואתר ממש כי באו בנים עד משבר וכח אין ללידה. וכאשר נתבונן במצב הזמן את גודל מצוקותיו

נראה כי נורא הוא מאוד, והנה ידוע לכל שהעיקר הראשון מן הי"ג עקרים הוא שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הברואים ועיקר זה כתוב מפורש בכל התורה כולה. ואם כן לכאורה יפלא מה זה עשה אלהים לנו ולא חשיד קוב"ה דעבד דינא בלא דינא, אבל כאשר נתבונן בהנהגתינו לעצמנו בענין התורה כמו שאמר הכתוב **על מה אבדה הארץ על עזבם תורת**, היוצא מזה שעלינו לדעת שאם אדם פורש מן התורה גורם רע לעצמו ורע לעולם. וכתוב בספר החסידים סי' רי"ב בעיר אחת היתה קהילה גדולה והיו עשירים ומחמת רוב עשרם לא היו עוסקים בתורה, והיה שם זקן א' וחכם אמר להם דעו לכם אם לא תתעסקו בתורה ותחזרו בכם, תמיה אני אם לא תחרב העיר, כל זמן שאותו זקן היה חי בזכותו לא נעשה דבר, כשנפטר והלך לעולמו בא מלך א' ודחק את העיר ונתנו את השליש על פי השבועה, ואמר להם השבעו לי בתורתכם שנתתם לי מכל ממונכם שלישי, באו מלשינים ואמרו למלך שהטמינו תחת קרקע כספים, אמר להם עברתם על תורתכם ונשבעתם לשקר והוליתם בשביה והחריב את העיר לקיים דברי הזקן כדכתיב **מקום דבר עבדו**. עוד איתא במדרש **"הקול קול יעקב כל זמן שקול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין ידי עשו שולטות בו אין הקול קול יעקב וכו"**. ואיתא במדרש איכה **"אימתי המלכות עובדי כוכבים גוזרת גזירה על ישראל ומצלחת, בזמן שמשליכים דברי תורה לארץ שנאמר, וצבא תנתן על התמיד בפשע ותשליך אמת ארצה זו התורה דכתיב אמת קנה ואל תמכור, וכי זנח ישראל טוב אויב ירדפו**. ואין טוב אלא תורה וכתיב **ויסעו וכו' ויחנו ברפידים כתיב אחר זה ויבא עמלק ודרשו רז"ל "בשביל שרפו ידיהם מן התורה"**. ובזוהר הקדוש על הפסוק **נרפים אתם נרפים**. זה לשונו. **"נרפים אתם מדאורייתא, על כן תכבד העבודה על האנשים במסים וארנוניות"**. ובפרט שמקלקל בדבר זה לעצמו כמו שאמרו חז"ל **"כל השוכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני"**. גם בניו של אדם מתים כשהם קטנים עבור זה העוון כמו שאמרו חז"ל. (שבת ל"ב ב') גם נידון בגיהנם עבור זה החטא כמו שאמרו חז"ל (ב"ב ע"ט) **"כל הפורש עצמו מדברי תורה נופל בגיהנם שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח**. ואין רפאים אלא גהינם וכו'". ובזוהר הקדוש (פ' ויקרא) **"אמר ר' שמעון, זכאין אינון מארי דנשמתא מארי דאורייתא בני פולחנא דמלכא קדישא, ווי לאינון חייביא דלא זכאן לאתדבקא במאריהון ולא זכאן באורייתא דכל מאן דלא זכי באורייתא לא זכי לא ברוח ולא בנשמה, ואתדבקותא דלהון בההוא סטרא דדינין בישין והאי לית ליה הולקא במלכא קדישא לית ליה חולקא בקדושה ווי ליה כד יפוק מהאי עלמא, דהא אשתמודע**

הוא לגבי אינון זינין בישין מארי חציפותא תקיפא ככלבא שלוחי דנורא דגיהנם דלא מרחמי עלייהו". (תרגום). אשריהם בעלי הנשמה בעלי התורה העוסקים בעבודת ה', אוי לאותם החייבים שלא רוצים לזכות להתדבק באדונם ולא זוכים בתורה, שכל מי שלא עוסק בתורה, לא זוכה לרוח ונשמה ונדבק בצד הדינים הקשים ואין להם חלק בה' ובקדושה, אוי לו כשיפטר מן העולם כי נגלה לאותם החיצונים הרעים בעלי החוצפה החזקה ככלב שלוחי אש הגהנם שלא ירחמו עליו). וגם הוא נזוף לפני המקום כדאיתא באבות ש"כל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף". ואל יאמר בלבו עוד עת לעשות לה' לקרוא בתורה ולעסוק במצוות וצדקות אשם הוא אשם לה'". ואמרו חז"ל על הפסוק **כי דבר ה' בזה ואת מצוותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה**. "כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שהוא בזה את דבר ה'". על כן חייב כל אדם לתקן מקום בביתו ללמוד שם הלכות או מקרא כל אחד לפי ערכו, וכאשר יפנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסור שמה לשנות או לקרות, ובתקנה הזאת יפליא עצה לנפשו לחשוך אותה מני שחת. ויחשוב על קיצו ויבין לאחרייתו כמו שאמרו חז"ל הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך". וראיתי בחפץ חיים (שמירת הלשון דף כ"ט ע"ג) וזה לשונו, ושמעתי מעשה על גביר א' ובעל עסקן גדול שפירש עצמו לגמרי מהכלי העולם לעסוק בתורת ה' יומם ולילה וחברו עליו אחיו ובית אביו ואנשי ביתו להחזירו לעניינו הראשון ולא הטה אוזן להם ונתייאשו ממנו ושאלוהו האנשים המכירים אותו מכבר לעסקן גדול באיזה אופן פעל בעצמו שלא להטות אוזן לצעקת אנשי ביתו ויען ויאמר אליהם התבוננתי במה שאמרו חז"ל "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר, **אדם כי ימות באוהל**". ופירושו כאלו כבר מת והיינו שיתבונן בעצמו כאלו כבר גמר כל עסקיו שהיה בכחו וגם גמר בהם את ימי חייו והביאוהו לדין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה על כל הענינים שכלה בהם את זמנו להבל ולריק ויצא חייב בדין שלמעלה והוא צועק אוי לי, ווי לי, על רועי מעשי וכל רוע עניני ואלו בתוך כל זה הרשוהו שירד תיכף לעולם הזה ויעשה תשובה בודאי לא היה מתעצל אפילו רגע אחת מזה ולא היה מטה אזנו כלל לידע מעסקי ביתו, ואם כן, יחשוב האדם בעצמו לפי עוונותיו שהיה ראוי לו למות מכבר ואם אחרי המות היה הקב"ה מתנהג עמו בחסד גדול והיה נותן לו רשות שיחזור בתשובה בודאי לא היה מתרפא מזה אפילו רגע אחת אם כן מה היזק עושה לו הקב"ה שהוא מאריך את ימי חייו כדי שיעשה תשובה בחייו ממש, בודאי צריך לזרז את עצמו בכל כחותיו לעשות תשובה

על עוונותיו וללמוד התורה תמיד ועל כל פנים להיות לו עת קבוע תמיד לתורה ולא להטות אוזן כלל, למי שרוצה להפריעו מזה.

פרק ו

(מספר חפץ חיים) הנה מכל מה שהערכנו בגודל מעלות התורה שהיא עיקר הכל נוכל ממילא להבין את גודל החיוב להחזיק התורה שלא תמוט. ולא צריך לומר לגבי אותן האנשים שהם טרודים בעניני העולם שבודאי צריכין על כל פנים להזדרז בענין הגדול הזה כדי להנצל מעונש המר של ביטול תלמוד תורה. כמו שכתב רבינו יונה באיגרת התשובה וזה לשונו. "הרוצה להנצל מן העונש המר והעוון הגדול הזה, יתעסק בצרכי התלמידים והרבנים וכו' כדי שיעמדו בעירו ויהיו עוסקים בתורה על ידו, ופירשו רז"ל בספרי, זה שאמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים שהם מחזיקים ידי התלמידים והרבנים". אלא אפילו אותן האנשים שהם בעצמם לומדי התורה ומקיימי מצוות בישראל גם כן חיוב גדול עליהם להחזיק את התורה, ואם לאו הרי הם בכלל ארור ח"ו כמו שכתב רבנו יונה (בשערי תשובה שער ג' אות י"ט) בשם הספרי על הפסוק **ארור אשר לא יקים**, "אדם שלמד ושנה ולימד לאחרים וקיים את התורה ויש בידו כח להחזיק ידי העוסק בתורה ובמצוות ולא החזיק, הרי הוא בכלל ארור אשר לא יקים". בא וראה גודל מעלת מחזיק התורה ומהנה לתלמיד חכם מנכסיו ומתקרב אליו, שמעלה עליו הכתוב כאלו מתדבק בשכינה כמו שאמרו חז"ל (כתובות קי"א) על הפסוק **ואתם הדבקים בה' אלהיכם**. "וכי אפשר לו לאדם להתדבק בשכינה, והלא כתיב כי ה' אלהיך **אש אוכלה הוא** אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ומהנה לתלמיד חכם מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מתדבק בשכינה". עוד אמרו חז"ל (ברכות י) "כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידין". עוד שם (ברכות ס"ו) "פתח ר' נחמיה בכבוד אכסניא ודרש, מאי דכתיב **ויאמר שאול אל הקני לכו סורו וכו' ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל**. והלא הדברים קל וחומר, ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה. פתח ר"א בכבוד אכסניא ודרש, **ויברך ה' את בית עובד הגתי בעבור ארון האלהים**. והלא דברים קל וחומר, ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כיבד וריבץ לפניו כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו על אחת כמה וכמה". ואיתא במדרש רבה קהלת. "ר'

מאיר הוה כתבן טבא והוה לעי תלת סלעין כל שבת והוה אכיל בחדא ומתכסה בחדא ומפרנס רבנן בחדא". (תרגום. ר' מאיר היה סופר טוב, והיה מרויח שלשה סלעים בשבוע, והיה מתפרנס באחד, וקונה מלבושים באחד, ומפרנס חכמים באחד.) ואיתא במדרש רבה שיר השירים על הפסוק **אל גינת אגוז ירדתי**. אמר ר' יהושע בן לוי, נמשלו ישראל כאגוז מה האגוז הזה נגזזת ונחלפת ולטובתה היא גזוזה למה שהיא מתחלפת כשער וכצפרניים שנגזזין ונתחלפין, כך כל מה שישראל גוזזים מעמלן ונותנים לעמלי התורה לטובתן הם גוזזין ונחלפים להם ומרבים להם עושר בעולם הזה ושכר טוב לעולם הבא". ולא עוד אלא שנקרא חברו של הלומד בסיועו, ויש לו חלק בשכר תורתו וכדאיתא (סוטה כ"א) בשמעון אחי עזריה. וכידוע מענין שבט יששכר וזבולון כדאיתא ברבה פ' קדושים. "רב הונא ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא, עתיד הקב"ה לעשות צל וחופות לבעלי מצוות (פירוש' מחזיקי התורה) אצל בני תורה בגן עדן, ואית ליה תלת קריין (פירוש. ויש לו ראייה משלשה פסוקים) חדא כי בצל החכמה בצל הכסף, ב' אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה, והדין עץ חיים היא למחזיקים בה". שמעון אחי עזריה אמרו משמו (בפרק ראשון דזבחים) "והלל שמעון היה גדול מעזריה אלא על ידי שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו. ודכוותיה (פירוש. ודוגמתו) ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך והלא יששכר גדול מזבולון אלא על ידי שהיה זבולון מפריש מישוב ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר ונותן לו שכר בעמלו, לפיכך נקרא הפסוק על שמו שנאמר שמח זבולון בצאתך וגו'.

וגם בעולם הזה אין מתחסר לו כלום מחמת זה, כדאיתא במדרש רבה פרשת תצווה על הפסוק **"כי נר מצוה ותורה אור"**. "מה הוא כי נר מצוה, אלא כל מי שעושה מצוה הוא כאילו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נר שנאמר נר ה' נשמת אדם ומה הוא ותורה אור אלא הרבה פעמים שאדם מחשב בלבו לעשות מצוה ויצר הרע שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך עד שאתה נותן לאחרים תן לבניך. ויצר הטוב אומר לו תן למצוה. ראה מה כתיב כי נר מצוה מה נר הזה כשהוא דולק אפילו אלף אלפים מדליקין הימנו אורו במקומו, כך כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו לכך נאמר **כי נר מצוה ותורה אור**". וכעין זה איתא גם כן בזוהר הקדוש פ' ויחי (דף רמ"ב.) וזה לשונו. "אמאי אקדים בברכאן זבולון ליששכר תדיר, והא יששכר אשתדלותיה באורייתא, ואורייתא אקדים בכל אתר אמאי אקדים ליה זבולון בברכאן, אבוי אקדים ליה, משה אקדים ליה, אלא זבולון זכי על דאפיק

פתא מפומיה ויהב לפומיה דיששכר בגיניה כך אקדים ליה בברכאן, מהכא אולפנא מאן דסעיד למרא דאורייתא נטיל ברכאן מעילא ותתא ולא עוד אלא דזכי לתרין פתורא מה דלא זכי בר נש אחרא, זכי לעותרא יתברך בהאי עלמא, וזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי". (תרגום). מדוע קדם בברכות תמיד זבולון ליששכר, והרי יששכר היה עוסק בתורה והתורה קודמת בכל מקום ואם כן מדוע הקדים בברכות את זבולון לפני יששכר, אביו הקדים אותו, משה הקדים אותו. אלא זבולון זכה על שהוציא לחמו מפיו ונתן לפיו של יששכר בזכות כך הוקדם לו בברכות, מכאן למדנו שמי שמפרנס בעלי תורה נוטל ברכות למעלה ולמטה ולא עוד אלא שזוכה לשתי שולחנות מה שלא זוכה אדם אחר, זוכה לעושר וברכה בעולם הזה וזוכה שיהיה לו חלק לעולם הבא). וזוכה גם כן עבור זה לבנים טובים וקדושים שיצאו ממנו כדאיתא בזוהר הקדוש פ' מצורע "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, מאן תומכיה, אלין אנון דמטילין מלאי לכיסן של תלמידי חכמים דאינון דמטילין מלאי לכיסן של תלמידי חכמים אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא, וכל מהימנותא ביה תליא ואתמך וזכי לבנין דיתחזון לנביאי מהימנא". (תרגום). אותם שמטילין מלאי לכיסם של תלמידי חכמים על ידי תמיכה בהם או על ידי שנותן להם סחורה שישתכרו בה, הם תומכי התורה מהראש עד סיום הגוף וכל האמונה בו תלויה וגם הוא יתמך על ידי שיזכה לבנים שיהיו ראויים להיות נביאי אמת). ובאמת כשם שמצינו שהקב"ה קידש את שבט הלוי והזהיר לכלל ישראל שלא לעזוב את הלוי כמו שכתוב השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך, כעין זה הוא גם כן רצון ה' יתברך שנחזיק לאנשים הפורשים עצמם מענייני העולם כדי לעבוד את ה' כי הוא בוודאי על כל פנים לא גרע מלוי לענין זה. וזה לשון הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פי"ג) "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' לתורתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל ה' שנאמר ברוך ה' חילו והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר, אני חלקך ונחלתך, ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם שנדבה רוחו אותו והבינו מדעתו להבדיל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קודש הקדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים ללויים. הרי דוד עליו השלום אמר ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי" עד כאן לשונו הנחמד.

ובכלל החזקת תלמיד חכם הוא ג"כ להשיא לו בתו וכמו שאמרו חז"ל (כתובות קי"א) שמעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. וכמו שאמרו (פסחים) "לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם וישא בתו לתלמיד חכם שאם מת או גולה לעולם יהיו בניו תלמידי חכמים". וכן איתא ש"הלל היה אומר אם אין אני לי מי לי וכו", זה המאמר כולל הרבה מאוד מאוד, ולפי פשוטו הוא מרמז על ענין זריזות לעבודת ה' ואומר אם אין האדם בעצמו מזדרז בעודו בחייו ובעודו בכוחו מי יכול להועיל לו, וכמאמר הכתוב **כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה**. בכחך דייקא וכבר הארכנו בזה במקום אחר שהאדם לא יוכל לסמוך על בניו כי אם מעט מן המעט, והעיקר להכין לעצמו צידה לבית מועדו ולפי זה, אמר הלל מאמר פשוט, אם האדם בעצמו לא ייטיב לנפשו מי יכול להיטיב לו.

פרק ז

כל זה דברנו בענין הספקת צרכי אנשים בני תורה כדי שיהא היכולת בידם לעסוק בתורת ה', וכל שכן שמצוה רבה היא בכל עיר ועיר למי שהיכולת בידו להשתדל להעמיד ישיבות של תורה לנערים שעדיין לא הגיעו לכלל לומדים כדי שלא תמוט התורה ח"ו, שאם אין גדיים אין תיישים. וכל שכן בזמנינו שקרן התורה ירדה בעוונות כמעט עד לעפר, כמה צריך להחזיק בה שלא תתמוטט ח"ו לגמרי ובעוונות אנו רואין בעינינו שיש הרבה נערים שהיו יכולים להיות מורי הוראות בישראל ומפאת שאין להם מלמד נשאים עמי הארץ גמורים ויש מהם שיוצאים על ידי זה לתרבות רעה גם כן. ואף אותם עיירות שיש בהם ישיבות הם הולכים ומתדלדלים שלא ימצא מי שיחזיק אותם כראוי בהספקת צרכיהם, אוי לעינינו שכך רואות ואין איש שם על לב למצוא מזור ותרופה לזה שלא תפוג תורה ח"ו, ומה נדבר ומה נצטדק לפני כסא כבודו יתברך, כשיתבע ממנו עלבונה של תורה, והעיקר תלוי באנשים החשובים אשר בעיר אשר בידם למחות ולתקן כמו שאמרו חז"ל על הפסוק **חטאת הקהל הוא**, וסמך ליה **אשר נשיא יחטא**. להורות לנו שמה שהקהל חוטאין אינו אלא שהחשוב חוטא כי הוא נתפס בעוונם שלא ראה לתקן את הדבר, אך ידוע עצת היצר הרע בזה שבבוא דבר מצוה כזו לידו עושהו לענו

לאמר אני הפחות שבעיר ודברי בוודאי לא יתקבלו כלל למה אשחית את דברי חיים, אבל כאשר יתבונן האדם בעצמו יראה שהוא רק עצת היצר שהרי תוך כדי דיבור אם יגע אחד בכבודו נגיעה כל שהיא, מפיו לפידיים יהלכו עליו ויעורר כמה אנשים להיות בעזרתו בזה נגד חברו, ובכוא ענין של כבוד ה' לידו עושהו לענו ושפל רוח, אין זאת כי אם שהיצר הרע מתהפך לאדם כנמר בחברבורותיו, וזה הוא מה שרמזו לנו חז"ל (ברכות ס"א) "שהיצר הרע יושב בין שני מפתחי הלב". שאין לו מקום קבוע כמו היצר הטוב לימין, אלא הוא מתהפך בהסתתו הכל לפי הענין. לכן האיש שנגע יראת ה' בלבו יראה להשתדל בענין זה של החזקת התורה למען לא יתבע ממנו לעתיד עבור דמי ישראל, כי ידוע שבעון ביטול תורה בנים מתים וכדאיתא בתנא רבי אליהו "כל מי שיש בידו למחות ולא מיחה, ולהחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל הדמים הנשפכים בישראל אינם אלא על ידו שנאמר **ואתה בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם וגו' רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש**". וגם למען כבוד ה' ותורתו הקדושה שנתחלל עתה בעוונותינו, ואז אין קץ יהיה לשכרו כמו דאיתא בירושלמי, (פ' בתרא דברכות) "אם ראית דור שמתרשלים עצמן מן התורה עמוד והחזק בה ואתה נוטל שכר כולם". ואף שידוע לכל שכהיום לפי חסרון ההשפעה שנתהווה בעוונות ושאר סבות לא בנקל יוכל המשתדל להוציא דבר זה מן הכח אל הפועל, אף על פי כן אל יתעצל בזה כי לפום צערא אגרא, ואפילו אם ימצאו איזה אנשים שיבזוהו עבור זה לא יחוש לזה כלל וידע שעל ידי זה יהיה שכרו יותר גדול שסבל עלבון עבור הקב"ה. ודע עוד שנמצא בספרים הקדושים שהאדם המחזיק ללומדי תורה אף על פי שהיה "עם הארץ" בעולם הזה, זוכה שלעתיד ידע גם הוא את התורה. ובאמת דבר פשוט הוא כיון שיש לו חלק בעצם שכר תורתו. וידוע דהתענוגים הגדולים שבגן עדן נתהווה מעצם רוחניות התורה, ממילא צריך לידע את התורה. ואם כן יחשוב כל אדם בעצמו האיך צריך להחזיק לומדי התורה כי הלא בעולם הזה אם היו אומרים לאדם שאיננו בן תורה (או אפילו אם הוא למדן אך המסכת שחברו התלמיד חכם העני לומד עתה הוא לא למד אותה עדיין) כמה היית רוצה ליתן עבור שתהיה בקי בעל פה במסכת פלונית או ב"יורה דעה" או ב"חושן משפט" בוודאי היה משיב אתן כל מה שביכלתי אפילו בעד פרק אחד וכל שכן עבור מסכת שלמה, וזה אפילו בעולם הזה שאין אנו מכירין את גודל קדושת התורה וגודל ערכה, וכל שכן בעולם הבא ששם יראה כל אחד בעין את גודל קדושת התורה וישיג את רום ערכה. וכידוע ממה דאיתא בזוהר הקדוש "דמאן דירית מסכת חדא ירית עלמא

חדא". (תרגום. מי שירש מסכת אחת, יורש עולם אחד) כמה ישמח אחר כך בחלק התורה שימצא מזומן לפניו אשר לא עמל בה בעולם הזה ורק בעד המעט שהפריש מעמלו בעודו בחייו, וכאשר יתבונן האדם תמיד בזה בעודו בחייו ירוץ אחר בעלי תורה וירצה להתדבק בהם ולהחזיק אותם, הרבה יותר ממה שאחד רץ אחר שותף אחר להשתתף עמו בענייני העולם הזה.

פרק ח

כמה וכמה אנשים מרפים ידיהם מן התורה ואינם חושבים על העונש הגדול המעותד לבוא עבור בטול תורה כמו שכתוב במדרש משלי (פרק י') "אמר ר' יהושע בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב"ה הופך את פניו ממנו ומצירי גהנם מתגברין בו וכו' והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה, הקב"ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם וכו'. בא מי שיש בידו הלכות, אומר לו בני, תורת כהנים למה לא שנית שיש בה וכו'. בא מי שיש בידו תורת כהנים הקב"ה אומר לו בני חמשה חומשי תורה למה לא שנית שיש בהם קריאת שמע תפילין ומזוזות. בא מי שיש בידו חמשה חומשי תורה אומר לו הקב"ה למה לא למדת הגדה וכו'. בא מי שיש בידו הגדה הקב"ה אומר לו בני הואיל ונתעסקת בתלמוד, צפית במרכבה וכו'. כסא כבודי איך הוא עומד וכו', חשמל איך הוא עומד וכו', ובכמה פנים הוא מתהפך וכו'". עיין שם באורך. וביותר מזה שגם את בניהם אינם מחזיקים לתורה ואינם נותנים אותם לתלמוד תורה רק עד שידעו מעט חומש, אוי ואבוי שכך עלתה בימינו, הלא ידוע הוא מה שנפסק ביו"ד בסימן רמ"ה ס"ו "דהיכא דאפשר לו לאב, מצוה עליו ללמדו בשכר עד שידע משנה וגמרא הלכות ואגדות". וידעתי את תירוצם שיאמרו דדחיקא להו שעתא, אבל באמת כאשר יתבוננו היטב בנפשם ידעו כי רק היצר מתעזה אותם כי הלא על שאר דברים שהוא רק תועלת גופני לבן כל אחד עוזר לבנו בכל כוחותיו יותר מכפי יכולתו, וגם כמה פעמים מוסר את נפשו לסכנת האבדון עבורו, דהיינו שהוא עושה דברים שלא כדין בין אדם לחבירו ובין אדם למקום והוא מתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי אני עושה בזה צדקה בכל עת לפרנס בני ביתי, וכשהוא צריך להחזיק את בנו לתורה שידע איך לעבוד את ה' והוא מביא בזה לבן וגם לעצמו לחיי עולם הבא כמו שנעתיק לקמן ממדרשי חז"ל, הוא אומר

שדחוקה לו השעה, והרי זה כמו שאמר הכתוב ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל בי דייקא. ואיתא במדרש על זה הכתוב "כל יומא טרי ולא לעי, צלי ולעי". (תרגום. כל היום מתעסק במסחר ולא מתעיף, וכשהוא מתפלל הוא מתעיף) ובאמת הוצאת בניו לתלמוד תורה הוא חוץ ממזונות הקצובין לו מראש השנה כמו שאמרו חז"ל (ביצה ט"ז) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות וכו' והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו". לך נא ראה מה שאמרו חז"ל בקדושין, (דף ל') "כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב". גם על ידי זה זוכה לאריכות ימיו הוא ובניו כמו שכתוב ולמדתם אותם את בניכם וגו' וסמיך ליה למען ירבו ימיכם וימי בניכם. גם על ידי לימוד תורתו של הבן זוכה להנצל מן גהנם כדאיתא בתנא דבי אליהו זוטא (פרק י"ב) "עמי הארץ שהקרו והשנו את בניהם תורה, בניהם מצילין את אביהן מאותה בושח וחרפה ומאותה כלימה ומדינה של גהנם". וכן כתבו חז"ל "שאמר ר' יוחנן בן זכאי, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אדם אחד שהיה מלקט עצים ודברתי עמו ולא החזיר לי דבר, ואחר כך בא אלי ואמר לי, רבי מת אני ולא חי, ואמרת לי לו אם מת אתה עצים הללו למה לך, ואמר לי רבי, האזין לי מה שאומר לך דבר אחד, כשהייתי חי אני וחברי היינו עוסקין בעבירה בפלטרין שלי וכשבאנו לכאן גזרו עלינו גזר דין של שרפה כשאני מלקט עצים שורפין את חברי, וכשהוא מלקט עצים אז שורפין אותי. ואמרת לי דינכם עד מתי, ואמר לי כשבאתי לכאן הנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת לכן בבקשה ממך הוי זהיר בו משעה שיהיה נולד עד שיהיה בן חמש שנים תוליך אותו לבית רבו למקרא כי בשעה שהוא יאמר ברכו את ה' המבורך אז יהיו מעלין אותי מדינה של גהנם". עד כאן לשוננו. גם כל השכר שכתבנו לעיל במחזיק ידי לומדי תורה שייך גם במחזיק את בנו לתורה גם זוכה שעל ידי זה הקב"ה נושא לו פנים כמו דאיתא בתנא דבי אליהו, (פרק כ"ג) "תשובת הקב"ה למדת הדין ששואלת לפניו למה נושא פנים לישראל והלא כתיב האל הגדול וגו' אשר לא ישא פנים, והשיב הקב"ה איך אתה אומר למה אני נושא פנים לישראל והלא כבר נשאו לי פנים וכו', ועוד שהם מלמדין את התורה ועומדין אגודות אגודות ועוסקין בתורה, ונותנין שכר למלמדים שילמדו את בניהם תורה". ולהיפך גודל העונש למי שמעביר את בנו מלימוד תורה מבואר בזוהר הקדוש פ' פקודי וזה לשוננו. "תרין סמכין דלסטור מערב כו' אלין אתמנון לאכרזא בכל רקיעין לכל אינון דמעברין בנייהו

מאורייתא וסלקין לון דלא ילעון בה, כדין נפקי כל הני ממנן ומכרזי ואמרי וי לפלניא דקא אעבר בריה מאורייתא, וי ליה דקא אתאביד מעלמא דין ומעלמא דאתי מחולקא דעלמא דאתי. עכ"ל (תרגום). שני זקיפים שבצד מערב אלה ממונים לאכריז בכל הרקיעים על כל אותם שמעבירים את בניהם מלימוד תורה, וגורמים להם שלא ילמדו אותה, מיד יוצאים כל אלה הממונים ומכרזים ואומרים, אוי לפלוני שהעביר את בנו מלימוד התורה, אוי לו שהוא אוכד מהעולם הזה ומחלקו לעולם הבא) וזה הוא תוכחת מגולה לאותן בני אדם שמעבירין את בניהם מלימוד תורה כשהם עדיין נערים כבני י"ד וט"ו, ועל ידי זה נשאר נער מנוער מן התורה ומן המצוות, ורק רצונו ללבוש תמיד בגדי חופש ולהרחיב את גבולו בכסף וזהב, ואוי לאותה בושא ואוי לאותה כלימה של האב כשיגיע זמנו לשוב אל אלהים וכנוכר לעיל. ויש אנשים שמורין היתר לעצמן לאמר מה תועלת יהיה אם יהיה למדן, וכי רב יהיה, מדבריהם משמע שאם לא יהיה רב לא יצטרך האישי הישראלי לידע איך לעבוד את ה', וח"ו לא תהא כזאת בישראל הלא ידוע מה שאמר הכתוב מצות ה' ברה מאירת עינים וביאורו הוא שהאדם בלי התורה המדרכת אותו הוא כאיש סומא ההולך בעצמו בדרך המלא פחתים אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו, כן הוא ממש האדם בלי התורה דלא מיבעי שיחסר לו לעתיד לבא כמה וכמה מאות מצוות על ידי זה שלא ידע כלל אם הוא מצוה, אך גם שיכניס תמורתם כמה וכמה מאות עבירות שחשב עליהם שהם מצות כידוע. עיין בס' חפץ חיים שמירת הלשון חלק א'. וכן מי שאינו בן תורה אינו יודע לקיים מצות קריאת שמע שצריך להיות זהיר לקבל על עצמו עול מלכות שמים כדין, וכן אם השמיע לאזנו ודקדק באותיותיה כדין המבואר בש"ס ושולחן ערוך. וגם אם היה זהיר לקרות שמע בזמנה תמיד בקיץ ובחורף שכל זה הוא דינא דאורייתא וכן כמה דינים שיש מהתורה ומזה יקיש במכל שכן על שאר מצות שאין רגילין בהם שבודאי יחסר לו על ידי חסרון ידיעת התורה. וכן מצאתי כתוב בס' קול ששון דף נ"ט "כל הלומר תורה דומה לאותם האנשים ההולכים בהרי חושך ורוצים לעבור מצד לצד מה עושים זו דרך רחוקה שנים או שלושה ימים בחושך, תוקעים חבל מצד זה אוחזים החבל בידם והולכים עד שמגיע לצד השני והולכים לאורה שאם לא כן לא יודעים להיכן ילכו, כך היא התורה כמו חבל בידינו, ואנחנו בעולם הזה כמו יושבי חושך וצלמות ואין מי שממשיך אותנו לשורשינו כי אם התורה. וגם הבן שלומר תורה מזכה לאביו ומוציאו מגיהנם וגם אם הוא בגן עדן זוכה להתעלה על ידו, ואם כן מדוע נתחכם אנו עתה יותר מדורות הראשונים כי באמת אנחנו באופן זה בלא שדה וכרם הוא יותר מכמה מאות שנה ואף על פי

כן לא עזבנו אלהינו אין זאת כי אם שהיצר מתעה את האב, שהוא מרחם בזה על בנו כשמסלקו מתורה ומשעבדו לענייני העולם. אבל באמת כאשר יתבונן היטב יראה שהוא מתאכזר בזה עליו ולא מרחם כדאיתא בספרי על הפסוק **ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם** "מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה ואם אינו מדבר עמו לשון הקודש ואינו מלמדו תורה, ראוי לו כאלו קוברו שנאמר **ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וכו' למען ירבו ימיכם**, אם למדתם אותם את בניכם ירבו ימיכם, ואם לא יקצרו ימיכם שכך דברי תורה נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן לאו". ואין כוונת הספרי דווקא על קטנים גמורים, אלא כל זמן שהוא תחת רשות אביו ומוטל עליו ללמדו תורה, דאטו קטנים כתיב בקרא. וכן אמרו חז"ל (שבת ל"ב ע"ב) "שבנו של אדם מתים מפני ביטול תורה". על כן יראה כל אדם להחזיק בנו לתורה ויארץ ימיו הוא ובניו, והקב"ה הנותן לחם לכל בשר בודאי לא יגרע מצדיק עינו. וגם אמרו חז"ל שהאדם בלי תורה הוא בלי מים ויש לזה משל נאה בשביל הבחורים אותם שאינם מקבלים מוסר מהזקנים למה הדבר דומה, ידוע שרוב הדגים הגדולים והזקנים הם חיים מטה מטה מהים ואינם נצודים ואינם נתפשים לגמרי והקטנים והבחורים שלהם תמיד דרכם בטיוולים עולים ויורדים בו זה רץ מכאן וזה רץ מכאן בשמחה גדולה ובראותם הזקנים את כל זה אומרים לקטנים ולבחורים לא תעלו מעלה הרבה כי שם יש בני אדם אשר הם חיים ביבשה ומצודות בידם ממינים שונים ופתאום אתם נצודים ועושים בכם כמה השחתות אכזריות בלתי רחמנות שוחטים רוצחים, מהם עושים צלי באש, ומהם מבשלים, ומהם שולקים ועושים כמה מיני אוכלים כדי להתענג מכם, והבחורים שלהם מצחקים ומצפצפים עליהן באומרם זקנים הם כבר אין להם שכל וכי מי עלה למעלה ומי ראה שיש עולם אחר ויש בני אדם, וכי זה אפשר שחיים ביבשה, בחשבם שאין עולם אחר רק הם בים, ולא מאמינים ולא שומעים כלום, עוד הם מצחקים והנה נתפשו והספנים סוחבים הרשת והם נדחקים אחד על השני ופתאום הם רואים בני אדם ומשליכים ביבשה, אותו הרגע רוצים לברוח וללכת אל הזקנים לומר שדבריכם אמת אבל בן אדם שטרח כל כך עד שהצליח, כלום אפשר שיעזוב אותם. והנמשל מובן מאליו שבזמן שחכמינו זכרונם לברכה מייעצים אותנו לטובתינו להציל נפשינו ממות ומעונשים קשים ומרים שלא נפול ברשת מלאכי חבלה אשר פורשים תחת רגלי בני אדם לצוד אותם קודם זמנם רחמנא ליצלן, הואיל וחז"ל כבר ידעו ברוח קדשם דרכי שמים כדרכי ארץ, ומרחמים על בניהם ולא נעלם מהם כלום וכמעט כל

הש"ס ומדרשים מלאים מזה, ואם ח"ו ימצא אחד שלא מאמין ואומר מי הלך ובא לאותו העולם, לזה איתא בילקוט אמר ר' יהודא עתידין הרשעים לומר לפני הקב"ה הניחנו ונעשה תשובה, כמו הדגים שנתפשו ברשת ואומרים הניחו אותנו להודיע לזקנים שדבריהם אמת, אותו רגע עומד ומצחק השטן המקטרג הגדול ואומר כמה אני טרחתני אחריו זה כמה שנים. ומי גרם לו את כל הצער הזה עבור שלא עסק בתורה כמו שכתבנו קודם לזה.

פרק ט.

ויש שמורים היתר כהיום בפנים אחרים ואומרים מה נעמול לריק ללמדו תורה אולי טוב ללמדו שאר חכמות ועניינים אשר בהם אולי יקל לו בחיים, ודבריהם אלו דומה לאדם שמוכרח ליסע בספינה על הים זמן מרובה ומתייאש לקנות מזון ואין מכין מזון כלל מטעם שירא אולי לא יספיק המזון ההוא, ובאמת אנו צריכין להתבושש ולהכלם מאבותינו והם הדורות הראשונים שהיו בכמה מאות שנים שלפנינו ומה נשיב להם כשישאלו לנו למה הייתם נרפים כל כך בלימוד התורה וקיום המצוות, הלא תדעו כל הגזירות וכל התלאות שעברו עלינו שהיו כופין אותנו בכל מיני יסורין לבטל התורה והמצוות ואף על פי כן אזרנו חיל ונתחזקנו בכל יתר כחותינו החלושים לעמוד על משמרת התורה לכבוד ה' אלהי השמים והארץ שלא לעבור אפילו על שום סייג מדברי חז"ל ואתם בעזרת ה' שהייתם חוסים בצל מלכי חסד ומניחים אתכם לקיים התורה והמצוות הייתם מתרשלים בקיום התורה. אין זאת כי אם שהיצר הרע התחכם עלינו בערמתו לסלק ממנו כבודו ומוראו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

ואשא משלי ואומר שני מושלים היו נלחמים זה עם זה, וקבעו זמן ביניהם שארבעה ימים יהיו נלחמים זה עם זה, ויהי ביום הראשון גבר מושל אחד ויפיל משונאו חללים חללים, וביום השני יצאו עוד למלחמה ויתגבר השני על הראשון, וביום השלישי יצאו עוד למלחמה ויתגבר עוד הפעם הראשון על השני ויהי הלילה כשנתועדו יועצי הממלכה ויאמר אחד לחברו הבה נתחכמה באיזה עצה לנצח כי מה בצע יהיה אם נצא למחר עוד למלחמה אולי עוד יתגבר המושל השני עלינו כאשר נצח ביום השני, השיב לו חברו אתן עצה הגונה, הנה מקום המגינים והכלי זיין שלהם הוא חוץ למחנה ויש איזה שומרים יחידים ולא כל החיילים, בלילה נפול פתאום עליהם ונטלנו מהם כלי מלחמתם. ותיטב העצה בעיני חברו ויעשו כן, ויהי ביום הרביעי בבוקר ויריעו

אנשי המושל האחד לאות על קיבוץ המלחמה וירוצו אנשי המושל השני ללבוש את מגיניהם ולהזדיין בכלי זיינם ולא מצאו והוכרחו להיכנע ולקבל עליהם עול אויביהם. כן משל הדבר הזה כי הנה ידוע כי היצר הרע איש מלחמה הוא ורגיל מתמיד להלחם עם כלל ישראל ופעם ינצחו ופעם אנו מנצחים אותו, ויאמר היצר בלבו אין לי שום עצה עם ישראל אראה לסלק מהם מגיניהם וכלי זיינם שהם נלחמים בהם עמי והיא התורה אשר היא לבד המגינה על ישראל מן היצר הרע והיא הכלי זיין אשר נלחמים עמו (כמו שאחז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין ובלתה אי אפשר להנצל מאתו כאשר הארכנו) וכן אנו רואים בחוש בזמנינו שזה כל דרכו של היצר הרע להתגבר עלינו באיזה ענינים וטענות לבטל ממנו לימוד התורה הקדושה. ואעתיק גם על הפסוק שיר השירים ונבוא לעניננו והוא הכתוב אומר **הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים וגו' ופירש"י** שאומרת כנסת ישראל לפני הקב"ה כאשה לבעלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה צאנך ואיכה תרביצם בצהרים בגלות עובדי כוכבים שהיא עת צרה להם כצהרים שהיא עת צרה לצאן, והשיב על זה הקב"ה **אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו' ופירש"י** הדוגמא אם לא תדעי לך כנסייתי ועדתי היפה בנשים בשאר אומות איכה תרעה ותנצלי מיד המציקים לך להיות ביניהם ולא יאבדו בניך, התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתך ושמרו משמרתך ומצוותי ולכי בדרכיהם ואף בשכר זאת תרעי את גדיותיך אצל שרי האומות. וכן אמר ירמיהו **הציבי לך ציונים שיתי לבך למסלה וגו'** והנה לכאורה מה השיב הקב"ה, וכי כנסת ישראל לא ידעה שמצוה לילך בדרך אבותינו אבל באמת הוא ענין עמוק כי כנסת ישראל שאלה עצה איך לעשות על העת הזה שאנו מחוסרין השפעה וגם מוכפלים בצרות מרובות ועל ידי זה היצר הרע מסית אותנו לסלק מעלינו עול התורה, אולי יקל על ידי זה מעלינו עול גלות עובדי כוכבים, לזה בא הכתוב בלשון "תרעה" שהוא מורה על השפעה ואיכה תרביץ כפירש"י, השיב הקב"ה **אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן** היינו שנתבונן בדרכי אבותינו, והוא כי ידוע מה שאנו בני ישראל מורגלים כמעט בכל תפלה שיזכור לנו הקב"ה זכות אבותינו, היינו אם נלך מעט בדרכיהם ואף שאין אנו יכולים להשיג אפילו מעט מן המעט מדרכיהם הקדושים ואף כי לילך בדרכיהם כמו שאמר עליו הכתוב **האדם הגדול בענקים** ואמרו חז"ל זה אברהם, ושאר האבות מסתמא גם כן כענין זה, מכל מקום אם נראה לתפוס כפי מה ששיג שכלנו מדרכיהם הקדושים ולאחוז מעט מהנהגתם בקודש יועיל לנו זכותם הרוממה להביאנו לכל טוב, מה שאין כן

אם נתן ח"ו כתף סוררת ולא נרצה לילך כלל בדרכיהם בודאי לא להועיל ולא לכבוד יהיה לנו מה שנזכיר זכותם.

ואקדים פרט אחד והוא איננו אף מעט מן המעט מדרכיהם הקדושים, והוא דלכאורה קשיא על מה נשאו הקב"ה כל כך לאברהם על ענין העקידה והלא אף בימינו אם היה הקב"ה מצוה למי שישחוט בנו לעולה לא היה מננע מזה, אבל האמת כמו שכתב הרמב"ם דהנסיון היה מה שנתרצה באהבה גמורה לזה והאות שהשכים בבוקר בשביל זה ובקע בעצמו את העצים וגם המתין שלשה ימים עד שנראה לו המקום וכמה עניני נסיונות שהיה לו בענין זה כדאיתא במדרש שהשטן דימה אז את עצמו לנהר והיה אברהם צריך לעבור דרך בו לעקידה והלך עד צוארו במים וצעק הושיעה ה' כי באו מים עד נפש ונתבטל, וכל זה מורה שהיה אהבתו שלמה לה' ובכל לבו נתרצה לזה. ועתה נתבונן בעצמנו ומה אם היה מוכרח אברהם ליתן את בנו לעבודת הצבא לאיזה מלך והיה לו כמה עצות לזה שיקל עבודתו כגון למנעו מלימוד התורה על איזה שנים וללמדו איזה עניני לימודיות אשר בזה יקל עבודתו אחר כך, ואז היה נראה לו הקב"ה ואומר לו עשה כהנהגתך הישנה ללמדו תורה ומצות ואחר כך אעשה בו כרצוני, האם לא היה אברהם מתרצה לזה באהבה שלמה ממה שהיה מתרצה באהבה על דבר העקדה וכל שכן לזה שבוודאי לא היה צריך אפילו צווי ה' יתברך לזה, ועתה איך לא נבוש בעצמנו לפי מה שידוע שגם אנו ברוך ה' מאמינים בה' ובתורתו ואנו זוכרים תמיד זכות עקידת יצחק בן אברהם, וכשבא לידינו אותו ענין תכף הופקר אצלנו התורה והמצוות כביכול כדי להקל מעליו עול החיים. והיצר הרע מסית אותנו שבוזה נרחם על בנינו, אבל באמת לא רחמנות היא כי אם אכזריות היא על נפש הבן ועל כל דורותיו הבאים אחריו (וכנ"ל בשם הספרי) ועל פי רוב יזיק דבר זה גם לגוף הבן כי יהיה מורגל מנערותו למלאות תאוות לבו וכאשר לא ימצא לו די ספוקו יעמוד וילסטם את הבריות בכל מה שיוכל ויהיה ידו בכל ויד כל בו. ועתה נלך לשאר, הנה יצחק אבינו ידוע שהיה בעת העקדה בן שלשים ושבע שנים ובודאי אם לא היה מתרצה לא היה אברהם הזקן יכול להכריחו להקרב לעולה, אלא ודאי שברצון גמור עשה יצחק זה וכמו שאמר הכתוב **וילכו שניהם יחדיו בלב שוה**, וממה שהיה יצחק מתרצה לזה על אחת כמה וכמה שלא היה מונע מדברים אחרים עבור רצונו של הקב"ה, ואם כן כשאנו זוכרים זכותו תמיד כמה אנו צריכים לילך בדרכיו שלא למנוע מתורה ומצוות עבור שום דבר. (מס' חפץ חיים).

פרק י.

ולא יטעה האדם בנפשו לומר מה קול הרעש הזה על שמנעתי את בני מהתורה וכי בשביל זה לא יוכל להיות איש ישראל כמו שאר אנשי ישראל, אבל באמת לא כן אחי כי כבר מוכח ממה שאמרו חז"ל (בברכות דף ס"א ע"ב ובכמה מקומות) ונבחן דבר זה בזמנינו גם כן בכור הנסיון, שאיש הישראלי שנלקח מן התורה הוא כמו דג שנלקח מן המים אף שיש לו קצת חיות עדיין מכל מקום ברור הדבר שבודאי ימות לבסוף ואי אפשר לדג לחיות כי אם איזה שעות כל זמן שלחלוחית המים עדיין על הגוף אבל כשתייבש תכף מת כי נפסק לגמרי החיות, כן עצם קדושת ה' החופפת על עמו ישראל שעל ידה יזכו לעתיד לבא להיות קיימים נצחיים כמו שכתוב **ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום**. וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק הזה שהוא רק על ידי אמצעות התורה, וכשבני אדם פורשים עצמם מן התורה כל זמן שלחלוחית התורה יש עדיין עליהם, הם עסוקים עדיין קצת במצוותיה אשר הורגלו בה מכבר, אבל בהמשך הזמן משמתחיל הלחלוחית להתייבש מתחילים להפסיק גם ממצוות הרגילים עד לבסוף ח"ו יבטלו כל התורה וכל המצוות.

ובאמת מקרא מלא הוא בפ' בחקותי **ואם לא תשמעו לי** (פי' להיות עמלים בתורה כפירש"י שם) **ולא תעשו את כל המצוות האלה** (מה שלא תלמדו לא תעשו) **ואם בחוקותי תמאסו** (מואס באחרים העושים) **ואם את משפטי תגעל נפשכם** (שונא חכמים) **לבלתי עשות** (מונע אחרים מעשות) **את כל מצוותי** (כופר שלא צויתים לכך נאמר את כל מצוותי ולא את כל המצוות) **להפרכם את בריתי** (כופר בעיקר הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית, כל זה פירש"י שם והוא מתורת כהנים) **ובזה יש להבין מה שאנו אומרים בכל יום בקריאת שמע והיה אם שמוע וכו', השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים**, כי לכאורה הדרך הוא כשאדם מצוה לבנו שיתנהג בדרך הישר מצווה לו לפי עניינו, אם הוא הולך בדרך תמים מצווהו שיוסיף אומץ ולא יסור מזה הדרך. ואם הוא הולך שובב בדרך לבו ורוצה ללכת מאתו, הוא מצווהו שלפחות לא יסור מדרך השם לגמרי ח"ו. ואם יחליף העניינים ויצווה לבנו ההולך בדרך הישר שלא יסור מדרך ה' להמיר דתו ח"ו לא לכבוד יהיה לו וגם לבנו ציווי כזה, וכאן הלא הכתוב מדבר באנשים יראי ה' ואוהבי שמו בכל לב ונפש כמה שכתוב **לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם**, ומה שייך לסמוך לזה אזהרת **השמרו לכם פן יפתה ועבדתם וכו'**, ועוד תיבת "וסרתם" לכאורה יתר הוא.

אבל האמת כפשוטו דמתחלה כתוב בפרשה ולעבדו בכל לבבכם ואמרו חז"ל איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה, ולזה אמר הכתוב השמרו לכם פן יפתה לבבכם היינו שהיצר יפתה לבבכם לומר למה לי ללמוד תורה מאחר שיש לי אהבת ה', וברוך ה' אני מתפלל בכל יום די בזה, ומה בכך אם אסור מעתה לגמרי מן התורה או שאסיר את בני מהתורה, הלא הוא מתפלל בכל יום. ולזה בא הכתוב והודיע לנו שסוף דבר יהיה שעל ידי הסרה מהתורה יגיעו עד למצב של ועבדתם אלהים אחרים וכו', וכמו שכתבנו בתחלה שדבר זה דומה לדג שנלקח מן המים שנעקר עצם חיותו בזמן קצר, כן הוא איש ישראלי הסר מן התורה לגמרי ומטה את עצמו מדרך המוסר לדרך אחר לא רחוק הוא מעבודת אלהים אחרים. ולזה המשיך הכתוב ואמר ושמתם את דברי אלה על לבבכם, היינו שיכנסו דברי בעומק לבבכם מה שאמרתי לכם שבסור האדם מן התורה יבוא ח"ו לבסוף לעבודה זרה, ולכן ולמדתם אותם את בניכם וכו' ולא תסתפקו במה שהבן מקיים מצות תפלה. ולכן סיים הכתוב לבסוף, למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וכו' כמאמרם ז"ל (במסכת סנהדרין פרק חלק) "אין הגליות מתכנסין אלא בזכות התורה". והנה כל זה אפילו בדורות הראשונים וכל שכן בזמננו שהרבה סרו מדרך ה' על ידי הפרישה מהתורה, בודאי הוא עת לעשות לה' ולחזק את בנינו לתורה ויהיה שכרו עבור זה גדול מאוד הרבה יותר מדורות שלפנינו כדאיאתא באבות דר' נתן, "מאה פעמים בצער מפעם אחת שלא בצער שנאמר והכהנים והלויים בני צדוק אשר שמרו וכו' המה יקרבו אלי לשרתני" (פירוש השכר הוא מאה פעמים יותר על מעשה שנעשה בדוחק ובצער משכר של מה שנעשה ללא צער).

היוצא לנו מכל הפרקים האלו שכל אחד יראה לקדש את כח הדיבור שלו בקדושת התורה, ויראה לחזק את עמוד התורה, וגם עם התורה צריך דרך ארץ כמו שאמרו חז"ל "דרך ארץ קדמה לתורה". וכן מצאתי כתוב בס' קול ששון דף נ"ו משל לדלי שרוצים לשאוב מים מהבור אם הדלי נקוב אפילו שיש הרבה מים בבור אינו שוה, כי מאחר שהדלי נקוב עד שיעלה למעלה מהבור אין מים בו, כך הוא האדם הדומה לדלי שירד לבור בא לעולם הזה לשאוב מים, דהיינו ללמוד תורה, כשיש לו דרך ארץ כל התורה שלומד מקבל תוך הנפש וכשעולה למעלה אחר אריכות ימים יש בו מים וכולם נהנים, אבל אם אין לו דרך ארץ הוא כדלי נקוב וכשעולה למעלה הדלי ריק. ועוד דומה למנורה שצריך בה שלשה דברים, מנורה, שמן, וגפרור. המנורה זה הגוף, השמן זו התורה, והגפרור אלו המצוות, לא נקרא גוף שלם אלא למי שיש לו

דרך ארץ ומדות טובות, ואם לא דומה למנורה שבורה שלא מקבל השמן, ובשביל זה כתוב שאחר עשרים ושש דורות נתנה התורה כדי להדריך אותם הדורות קודם במדות טובות.

נחזור לענייננו שכתבנו ש"בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". ראיתי מה שכתב הר' חיד"א בספרו "לב דוד" אוי להם לבריות אלו שמחזיקים עצמם חריפים ומבינים בעבור התעסקם בספרים חיצונים, ואומרים בפה מלא שהעוסקים בתורה והם משכילים הם טפשים כאפרוח שלא נתפתחו עיניו, לכן הבת קול מכריזה בכח, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה כי כל מי שאינו עוסק בה נקרא נזוף ובאמת הם הטיפשים ההולכים בחשך, ורוח הקדש אומרת נראה דבר מי יקום, וכן אמר משה רבינו עליו השלום ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים. אמר להם שעתידים כולם לזעוק לאבינו שבשמים.

פרק יא

ומצאתי בס' ערבי נחל שכתב וזה לשונו. "אמר הכתוב הראיני את מראיך השמיעיני את קולך, הנה חז"ל דימו אותנו בגלות המר הזה לספינה המטורפת בים אשר בכל רגע חושבת להיטבע ואין לה תקוה כי אם לקוות לרחמי שמים להצילה, כי אין לה שום עצה אחרת, כן אנחנו בגלות הזה שה אחת בין שבעים זאבים שיום חושבים מחשבות להאבידנו ואין לנו כי אם לקוות לרחמי שמים שיצילנו כי אין לנו עצה אחרת על זה צווח הפסוק ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם. וישראל נמשלו ליונה ורוח הקודש צווחת מה לך נרדם, אין פנאי להיות נרדם, קום קרא אל אלהיך אולי ירחם השם ולא נאבד. וכן אמר משה רבינו עליו השלום בצר לך כשאתה בצער כאשר אנו רואים עכשיו שנתארך הגלות המר הזה ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים כמו עכשיו שישראל שרויים בצרות בכל פנה אבודים בכל מדינה ואין להם חנינה, אזי אין לך עצה אחרת רק ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו. וכן אמר שלמה המלך עליו השלום אם לא תדעי לך היפה בנשים שאם לא תדעי כלל שום עצה לשית בנפשך ולמי תפני, אזי צאי לך בעקבי הצאן ראי מה עשו אבותינו וכן תעשי גם את דהיינו כמו שנאמר על ישראל בהיותם במצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלהים. גם עתה אין לנו כי אם לזעוק לאבינו שבשמים.

הראיני את מראיך בדרך משל מלך גדול שמלך בכל העולם היה לו בן חביב ומרד בו, ואמר לו שלא יבא להיכלו משך זמן קצוב ודחפו מהיכלו, וכאשר יצא החוצה מצאוהו לסטים ושבו אותו אל ארץ רחוקה וכאשר נתוודע זאת למלך תכף כתב אגרות לארבע פנות העולם שבכל מקום שיבואו הלסטים עם בן המלך שיצילו אותו מידם, כי בכל מקום שיבואו יכירו בודאי שזה בן המלך כי תוארו כתואר פני המלך ולבוש בגדי מלכות. כראות הלסטים דבר זה הפשיטו לבוש מלכות מעליו והלבישוהו לבוש שק ובגדים צואים וגם יסרוהו עד שחשך משחור תוארו ושוב לא ניכר כלל שהוא בן המלך והוליכוהו למדינה רחוקה ושם עשו בו כרצונם אף שגם שם היו האגרות מהמלך רק שלא ידעו כלל שזה הוא בן המלך, ויהי בהיותם שם שמע שהמלך אביו נמצא באותה המדינה מקום פלוני ושמה שמחה גדולה וחשב בלבו שיתראה לפני המלך ובודאי ימחול עליו כאשר ימחול איש לבנו, וכן עשה ונדחף עד לפני המלך ולא הכירו כלל כי לא היה בו שום היכר, ובן המלך כשראה שלא הכיר אותו התחיל לבכות וצעק ואמר הלא אבי אתה ואיך תתאפק ואיככה תוכל לראות בצרת בנך וכאשר צעק הכירו אביו בקולו וריחם עליו והושיעו. והנמשל הנה אבינו הקב"ה חטאנו לפניו ואמר שלא נבא להיכלו עד זמן ארוך וכאשר נתרקנו מהיכלו מצאנו הלסטים המה הגוים ושריהם למעלה הנקראים לסטים כמבואר בזוהר הקדוש, ושבו אותנו ואכלונו בכל פה ועשו כרצונם. מה עשה הקב"ה איתא בזוהר חדש "כשהתפזרו ישראל בין העמים קרא הקב"ה לד' צדדי העולם ואמר להם מזרח, מזרח. אני משביע אותך כשבני יתפזרו אצלך תשמור עליהם. דרום, דרום. אני משביע אותך שתתעורר לגבי אברהם אהובי להודיעו מצער בניו כדי שיצילם. צפון, צפון. אני משביע אותך שתתעורר לגבי יצחק וכו', וכן למערב". השביע לכל רוחות העולם להציל את ישראל מיד הלסטים ובאמת כך היא שכל זמן שניכרים שהם בני מלך הקב"ה יתברך שמו, ויש להם תואר פני המלך היינו צלם אלהים אשר מזה מזדעזעים עילאין ותתאין, וגם הם מלובשים בלבושי מלכות, כמו שכתוב שבבוא הנשמה לעולם הזה היא מלובשת במלבוש קדוש השורה עליו שם שדי, ואזי בכל מקום בואם כל רואם יכירום כי הם זרע ברוך ה' וכי הם הם אותם בני המלך אשר השביע המלך עליהם כי ניכרו בתוארם ובלבושם, אז ודאי שאין מניחים ללסטים לעשות להם רעה כי מי זה ערב לבו לעבור על שבועת ה' יתברך, אכן מה עשו הלסטים הפשיטו הלבוש היינו על ידי שהחטיאום, ונסתלק היו"ד משם שד"י ונשאר ש"ד ונעשה לבוש שק מלבוש טמא, וזהו מה שאמר הכתוב, והודי, רוצה לומר הבגד היפה שיש לו הוד,

נהפך למשחית. רוצה לומר שנעשה ממנו משחית. והנשמה נקראת נעמי מלשון נועם ה' וביאר בזוהר הקדוש שכאשר חוזרת לעולם הבא, ותהום כל העיר כל מכיריה, ותאמרנה הזאת נעמי. ומשיבה הנשמה אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה כי המר שדי לי מאד. רוצה לומר שם שר"י נתחלף שנעשה ממלבוש קדוש מלבוש טמא וצואים, וזה הגורם הכח לגוים שעושיין בישראל כרצונם אף על פי שהקב"ה השביע לרוחות העולם להצילם, כי לא ניכרו כלל שהם ישראל כי אין המלבוש קדוש, וגם הצלם נסתלק ח"ו על ידי חטאת נעורים (דהיינו חטא זרע לבטלה) מי שלא תקן הפגם. והנה שמענו וידענו שהקב"ה משרה שכינתו בבית הכנסת שנקרא מקדש מעט, ומה אנחנו עושים, כולנו באים לבית התפלה ואמר הפסוק הראיני את מראיך היכן המראה הקדוש אשר בראתיך בצלם קדוש, היכן הוא, ואם אין לך המראה השמיעני את קולך אולי אכירך בקול קול יעקב שתצעקי אלי מתוך תשובה כי אם יהיה קולך ערב אזי יומשך ומראך נאווה שיתוקן הצלם. וכן מבואר בכתבי האר"י ז"ל שבמה שמפייסין עכשיו התורה ומחבקים ומנשקים וצועקים מכאב לב מתוך תשובה וחרטה ועזיבת החטא ומתקנים החטאת נעורים, יתוקן הצלם אלהים. ונזכה לגאולה שלמה כן יהי רצון אמן.

פרק יב

באמת כאשר נתבונן במצב הזמן את גודל מצוקותיו ותלאותיו נראה כי נורא הוא מאוד, והנה ידוע לכל שהעיקר הראשון מן הי"ג עיקרים הוא שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הברואים. ועיקר זה כתוב מפורש בכל התורה כולה מראשה ועד סופה (ומי שיחשוב ח"ו היפך זה הוא כופר באלקים חיים) ואם כן לכאורה יפלא מה זה עשה אלהים לנו, ו"לא חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא". (פירוש. לא חשוד ה' לעשות דין לולא שהדין אמת) אבל כאשר נתבונן בהנהגותינו לעצמנו בעניין קיום התורה בכלל ובעניין שמירת שבת בפרט וכן בהנהגותינו עם בנינו, נמצא כי משפטו אמת וצדיק וישר הוא. וכבר ניבא עזריהו בן עודד הנביא בימי אסא מלך יהודה על דורות העתידות בין לעניין הנהגתם ובין לעניין ענשם ונקח מזה מוסר לענייננו. וזה דברי הנביא (דברי הימים- ב' פרק ט"ו) ועזריהו בן עודד היתה עליו רוח אלהים ויצא לפני אסא ויאמר לו וכו' ה' עמכם בהיותכם עמו, ואם תדרשוהו ימצא לכם, ואם תעזבוהו יעזוב אתכם וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת. (וכפירוש הרד"ק

שם שמדבר על העת שיהיו שרויים בגלות בין הגוים וכענין שנאמר ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם וכפירוש התרגום שם. או הכונה שיתעצלו לעבוד אלהים אמת) **וללא כהן מורה, וללא תורה.** ואין מי ששואל להם דברי תורה. ואותו העת יהיה צר לישראל מאד ח"ו **וישב בצר לו על ה' אלהי ישראל ויבקשוהו וימצא להם ובעתים ההם אין שלום ליוצא ולבא כי מהומות רבות על כל יושבי הארצות וכותתו גוי בגוי ועיר בעיר כי אלהים הממם בכל צרה.** עד כאן דברי הנביא, וראה אחי כי חלק גדול מדבריו נתקיים בימינו כמו צרות גרמניה וכן צרות רבות בפולין וכן כמה פעמים של מהומות בארץ ישראל והגם כי עובדים אלהים חיים, אבל יתר הדברים נתרפה מאוד בעוונות, ועל כן בא עלינו כל המצוקות והתלאות. אכן יש גם נחומים גדולים בדבריו שאמר **וישב בצר לו וכו',** וכעין מה שכתוב בתורה ג"כ בפרשת ואתחנן **בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך וכו'** ואיתא במדרש שהוא מדבר על זמן הגאולה, הרי אנו רואים בחוש שבזמן שיתקיים וכותתו **גוי בגוי ועיר בעיר וכו',** יהיה אז התעוררות התשובה ויקויים **ויבקשוהו וימצא להם.** ולזה אמרתי כי בזמננו הזה שהעת הזאת חבלי משיח כמו שכתב ה' הקדוש רבינו ישראל מאיר הכהן בעל חפץ חיים זצ"ל (בספר חומת הדת בפרק שלשה עשר) שכבר הגיע הצרות למרום כהיום, שנתקיים בנו כל הסימנים האמורים במסכת סנהדרין דף צ"ז שיהיו סמוך לגאולה, אחינו כל בית ישראל כבר הגיע הזמן, ההתעוררות לשוב אל ה' לא בתענית ולא בסיגופים ולא בכסף ולא בזהב ולא ביסורין ולא בצער כי אם בתפלה יכולים אנחנו לתקן את כל הקלקולים. וכל שכן אם יתקבצו קהילות קהילות בכל בתי הכנסת ובתי המדרש לעשות תענית הדיבור, שלימוד התהלים עם שמירת הלשון מסוגל מאוד ומקרב את הגאולה. נחזור לעניננו, ועוד סיים הנביא ואמר **ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם** ורצונו לומר בעבור שיש הרבה שסרו מן הדרך אותם הנותרים צריכין להתחזק ולא לרפות. וצריכין לידע כי יש להם שכר עבור זה, ואף שתמיד יש גם כן שכר למקיימי התורה, אבל כעת השכר גדול ביותר ואף שהנביא אמר זה לאסא, זה שייך גם כן לדורנו שצריך להתחזק בכל עוז להקים דת ה'. ויהיה שכר לפעולתנו בזה במהרה בימינו אמן.

פרק יג

כתוב בתורה **כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו.** וכתוב עוד בפרשת כי תצא לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם

השב תשיבם לאחיך. וכתב הרמב"ן הוסיף בכאן לומר **נדחים** כי תועה נקרא שתעה מדרכו ויכול להטות אותו הדרך בלא עמל גדול, ועתה הזכיר נדחים שברחו ממנו והרחיקו והזכיר שה שהוא כאובד עכ"ל ומזה נוכל להתבונן אם חסה התורה כל כך על ממונו של ישראל אפילו על חמורו או שיו שתעה והרחיק מן הדרך והוצרך עמל רב להטותו, כל שכן כמה צריך לרחם על נפש הישראלי שתועה מן הדרך אפילו אם יצטרך עמל רב לזה להשיבו אל הדרך, והנה ידוע מה שכתוב **השב תשיבם לאחיך** ואמרו חז"ל השב תשיבם אפילו מאה פעמים. כענין זה להטותם לדרך ה' ובאמת בזמננו אפילו החוטאים גמורים מצוי ברובם שאיננו להכעיס ח"ו רק תועים בדרך על ידי איזה פושעים שמתעים אותם מן הדרך, והרי הם ממש כשה אובד שאינו יודע איך לשוב אל בית בעליו ומצוה רבה לרחם עליהם ולהורות הדרך הנכונה כמו שכתוב **והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה.** והנה יש אנשים מבעלי תורה אשר ה' נתן להם חכמה ובינה וראוים להקרא בשם רועי ישראל ויש בכחם לרפאות שבר עמינו להורותם הדרך הסלולה לה' אין להם לחשות בעת הזאת, שעל ידי זה השיים התועים בדרך נעשים אבודים לגמרי בהמשך הזמן וידרש מהם. ועל זה רמו הנביא יחזקאל (פרק ל"ד) **בן אדם הנבא על רועי ישראל וכו', את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם, ולנשברת לא חבשתם, ואת הנדחת לא השבותם, ואת האובדת לא בקשתם.** ועיין בספר נדחי ישראל בהקדמה שם מבואר היטב ענין זה. וזה דומה למי שראה את חברו טובע בנהר או שאר סכנה שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו שנאמר **לא תעמוד על דם רעך** ואם אין בכחו להציל בעצמו מחוייב להשכיר אחרים להציל, ואם נתעצל בזה עובר בלאו של "לא תעמוד" כדאיתא בשולחן ערוך חושן משפט סימן תכ"ו, ופשוט שאם רואה אדם לחברו שנחלה במחלה עצומה ומרוב חלישות דעתו רוצה לאכול דברים הגורמים מיתתו ח"ו בודאי מחוייב בכל כחו למנעו מזה, ואף זה כשאנו רואים אנשים שמרוב חלישות דעתם וגודל טרדותם בהבלי הזמן נשתכח מהם תורת ה' וגודל חיוב קיום מצותיו, ועל ידי זה באים לעבור על דברים שנכרתת נפשם מארץ החיים כמו שכתבנו בהלכות שבת, בודאי אסור לנו להתעצל מלזרום לקיים דברי ה' כדי שלא יחול עליהם חרון אף ה' ח"ו. ודע עוד כי כמו שאם אנו רואין לאדם שטובע בנהר אנו מחוייבים לחפש אחרי אנשים שיודעין לשוט בעומק המים ואפילו בשכר כדי להציל אותו, כך בעניננו צריכין לחפש אחרי אנשים שיודעים למשוך לב ישראל לאביהם שבשמים.

פרק יד

כל זה שכתבנו בעבור שראיתי שהרבה אנשים בזמנינו החלו לפרוץ הנהגה הקדושה שהיה, דהיינו שהיו זריזים להשכים בבוקר לבית הכנסת להתפלל בצבור ולשמוע קריאת התורה הכל כדין. אבל בעוונות, כהיום התגבר היצר מאוד על ביטול תורה הן לגדולים והן לקטנים ואפילו מתינוקות של בית רבן שהבל פיהם יקר מאוד. עוד הוא מתחזק מעט מעט ח"ו לבטל גם מצות תפלה, קודם כל מפתחו מפני טרדותיו שלא לילך לבית הכנסת להתפלל בקביעות רק לפעמים, ובהמשך הזמן נעשה הדבר אצלו כהיתר וממילא אפילו כשהוא פנוי לגמרי בביתו מתעצל לילך לבית הכנסת, ועל ידי זה מתבטל אצלו גם שיעורי התורה, ואחר כך מתחיל היצר לפתחו לבטל התפלה בציבור רק ביום שני וחמישי, ובהמשך הזמן שנעשה אצלו כהיתר מפתחו לילך רק בשבת ובהמשך הזמן גם בשבת לא יבוא, ואחר כך מתחזק עוד היצר לילך בדרך חבריו הרעים. כלל הדברים היצר מתחזק בזמננו ליטול מעמנו כל הודה והדרה. ידוע שכתוב, **ארור אשר לא יקים את דברי הזאת** ואמרו חז"ל שארור בו קללה, בו נידוי. ועבור זה חסר השפעה בכל העולם כי נתרשלו בעוונות בהקמת התורה שבזה חתמו את הברית בערבות מואב. והנה להקים דת התורה תלוי לכל אחד במה שחננו ה' וכמו שכתוב **כבוד את ה' מהונך**. ואמרו חז"ל "אל תקרי מהונך אלא מחונך". דהיינו בכל מה שחנך. יש מי שחננו ה' בעושר ויש בידו להקים ישיבות ובתי תלמודי תורה אין לך הקמת הדת יותר מזה. ויש מי שחננו ה' בפיו לדרוש ברבים הנוגעים לענין התורה, וכן לעמוד בפרץ נגד הדברים הגורמים להריסת הדת ח"ו והמתעסק בכל עניינים כיוצא בו הוא בכלל ברוך.

כעין זה כתוב בספר חומת הדת בפרק ראשון וזה לשונו. "אותם עשרים וחמש אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו, לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל ערי ישראל יום אחד ללכיש, יום אחד לבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וכן בכל מקומות ישראל וילמדו את ישראל וכו' והם לא עשו כן אלא כשנכנסו לארצם כל אחד מהם נכנס לכרמו וליינו ולשדהו ואומרים שלום עליך נפשי כדי שלא להרבות עליהן את הטורח, וכשעשו בני בנימין דברים מכוערין שאינם ראויים, באותה שעה בקש הקב"ה להחריב את כל העולם כולו אמר הקב"ה לא נתתי לאלו את ארץ ישראל אלא כדי שיקראו ויעסקו בתורה כל עניין

בזמנו, וילמדו דרך ארץ, לפיכך בגבעת בנימין שלא היו עוסקים בתורה ובדרך ארץ נתקבצו ויצאו למלחמה ונהרגו בהם שבעים אלף מישראל, ומי הרג את כל אלה הוי אומר לא הרגו אותם אלא הסנהדרין גדולה. עכ"ל.

פרק טו

בפרק הזה יבואר שלא נפחד להחזיק דת קדשנו מפני המהרסים.

הנה ידוע כי מלחמת היצר ותחבולותיו נורא מאוד, והוא מתנהג כמו הגוים במלחמותיהם מלפנים שהיו עושים ארבעה דברים משמיעים קול שעטת פרסות סוסיהם, ומצחצחים חרבותיהם כדי להביא פחד בלב שונאיהם שיהיו נכנעים תחתיהם, ומגיפים בתריסיהם להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וינסו, ותוקעים בקרנות וצועקים בקולם. ובא הכתוב לזרז אותנו **שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו' אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם.** (ואמרו חז"ל אל ירך לבבכם מצהלות סוסים, ואל תיראו מהגפת תריסים, ואל תחפזו מקול הקרנות. ואל תערצו מקול הצווחה) **כי ה' אלהיכם עמכם וגו' להושיע אתכם.** ואמרו חז"ל הם באים בנצחוננו של בשר ודם ואתם באים בנצחוננו של מקום. ובתחבולות האלה עושה גם כן כהיום היצר הרע על ידי שלוחיו, משמיעים קול ומפרסמים במאמריהם שהרבה מחזיקים עם שיטתם כדי לאיים על מחזיקי התורה שיהיו הכל נכנעים תחתם. גם יאימו על מי שאינו מחזיק בשיטתם באיומים שונים כי יש לאל ידם לעשות עמהם רע. גם תוקעים וחוזרים ותוקעים במאמריהם במאה קולות, בכל מיני חירוף וגידוף, והכל כדי להפיל אימה ופחד על החרדים לדבר ה' ולתת יאוש בלבם מלעמוד כנגדם, אבל יש לנו לדעת כי הם כולם מעשיו של יצר הרע ואנו שלוחים של מקום כי ה' אלהינו הוא ההולך עמנו בכל דור ודור להושיענו נגד הקמים עלינו. והעיקר בכל זה שלא להתרפות כי תחילת נפילה ניסה, והנה מצינו בכתוב שבאו הרבה מגדודי ארם על אלישע הנביא ופחד נער הנביא מאוד מפניהם ואמר לו הנביא שלא יירא מהם כי רבים אשר אתנו מאשר אתם והתפלל לה' שיפקח את עיני הנער וירא והנה **מלא רכב אש וסוסי אש סביבות אלישע.** ועניינו שהראה לו המרכבות שלו שהם של אש והמרכבה של גדודי ארם בשר ודם הם כאין נגדם, ועל כן אין לו לירא מהם כלל. אף אנו נאמר בענייננו רבים אשר אתנו, כי אנחנו המתנהגים על פי התורה היא דרך כבושה ובטוחה שהלכו בה כמה אלפים תנאים ואמוראים וכמה מאות נביאים. מה שאין כן אלו המהרסים אין להם שום יסוד רק לפרוק עול התורה מעל

צוואריהם כדי למלאות תאוותם, ועל כן אין לנו לחוש ללעגם וליצנותם כלל, ואפילו אם רואה שהם מצליחים מאוד, מכל מקום אל יפול לבו עליו על ידי טענות שמוכיחים מזה ששיטתם הכוזבת היא אמת, כי ידוע מה שכתוב בתורה **ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו רח"ל**, ובפרט בזמנינו האחרון סמוך לגאולה בודאי צריך הקב"ה להתנהג באופן זה. והנה קודם ביאת המשיח ידוע מן הכתובים שיבחנו ישראל מאוד כמו שכתוב (זכריה פרק י"ג) **וצרפתיים בצרוף כסף ובחנתים כבחון את הזהב**. והיינו שיבחנו אם הם דבקים בה', כמו שמסיים שם הכתוב עיי"ש. ובעת שצריך לנסות האנשים בזה אם יש להם אהבה בלב ונפש לה' אז נסבבו הצלחות גדולות להעוזבים דרכו, ובזה נבחנו עובדי ה', אם עבודתם בלב שלם לא יסתכלו על זה כלל. ועל כן עלינו להתחזק ביותר לכבוד ה', וכל זה הוא מקרא מפורש בתורה שנאמר כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת ובא האות והמופת אשר דיבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים וגו' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו' כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם ככל לבבכם ובכל נפשיכם. ופרש"י ונתן אליך אות בשמים דכתיב והיו לאותות ולמועדים או מופת בארץ אף על פי כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני מה נתן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות, כי מנסה ה' אתכם. עכ"ל. הרי שבעת שהקב"ה רוצה לנסות אז מצליח בידי הרשעים אפילו לעשות אות בשמים וכל שכן הצלחה מועטה בענייני ממון וכיו"ב.

פרק טז

איתא באבות דר' נתן פ"ד, שכשבא אספסיינוס להחריב את ירושלים והיה מבקש מהם שישלחו לו קשת אחת או חץ וילך מהם, ויענוהו קשות מאוד. וגם רבי יוחנן בן זכאי ביקש מהם כזאת כמה ימים ולא שמעו לו, וכיון שראה כך נתן הקב"ה עצה בלבו איך לצאת לקראת אספסיינוס אולי יציל דבר מה ויצא ועמד לפניו (עיי' גיטין נ"ז) ונשמע לפני הקיסר שר' יוחנן בן זכאי מאוהבי הקיסר הוא ואמר לו שאל מה אתן לך, א"ל איני מבקש ממך אלא "יבנה" אלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפלה (ר"ל מקום מיוחד וקבוע להתפלל שם תמיד) ואעשה בה כל מצות האמורות בתורה, עיי' שם. הרי למדנו שכשאדם רואה שאין דבריו נשמעים להמון להחזירם למוטב יראה על כל פנים לבוא אל מקום אחד ולאסוף תלמידים וללמוד עמהם תורה. ולפי זה בימינו גם כן כל

איש ואיש שיראת אלהים נוגע בלבבו ואינו יכול להחזיר למוטב למכיריו, יראה לפחות לייחד לו מקום וללמוד תורה עם תלמידים השומעים לדבריו ולרזם בכל המצוות. ואל יפול לבבו עליו לומר מה יהיה באלו התלמידים המועטים וכי יתרומם כבוד ה' על ידי זה, אל יאמר כן כי ענייני אלהות אינו כשאר עניינים של מלך בשר ודם, כי כבודו של מלך בשר ודם הוא רק כשיש לו מדינה שלמה של כמה מאות אלפים אנשים, לא כן מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא מחייה הכל ברצונו, לא יתבטל כבודו וכבוד תורתו ח"ו על שאין לו רק מיעוט המתדבקים בו, כי סוף דבר יהיה שאותם מיעוט יתרבו עד שתחזור העטרה ליושנה, והאות לזה ממה שאמרו חז"ל (יבמות דף ס"ב) "עשרים וארבעה אלף תלמידים היו לו לר' עקיבה ובעת הדבר מתו כולם והיה העולם שמם מן התורה עד שבא ר' עקיבה אצל רבותינו שבדרום ושנה להן ואלו הן, ר' מאיר, ור' יהודה, ור' יוסי, ור' שמעון, ור' אלעזר בן שמוע". ואלו האירו לכל העולם והוחזרה העטרה ליושנה, ואף אנו בימינו צריך כל אדם לראות שלא יפסק חבל האמונה בימיו אלא צריך לפרסם לפני מכיריו ותלמידיו השומעים לדבריו את כבוד הדר מלכותו של הקב"ה (כמו שאנו אומרים להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו) כל זה עד שיבא משיח צדקנו ואז יקויים מה שאמר הכתוב ונגלה כבוד ה' וגו'. איתא בגמרא (שבת דף ל"ב) ש"על עוון ביטול תורה וחילול שבת חרב וביזה בא לעולם, שנאמר והבאתי וכו'". וחז"ל אמרו על פסוק **אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו**, "הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו, שמתוך שהיו עוסקים בה היה המאור שבה מחזירן למוטב". או לנו שכך עלתה בימינו שירדנו כל כך וסבלנו את מצוקות הזמן נורא מאוד, מחלות, דלות, צרות, חסרון כס ויסורים גברו מאד עד שכמעט לא ימצא איש אחד אשר אינו מסובל ביסורים, או מעצמו, או מבניו, או מאורעות וכו'. והנה הכל שואלים מה זה ועל מה זה, אכן באמת בא כל זה עבור עוון ביטול תורה. וידוע מה שאמרו רז"ל "אף על פי שבטלו סנהדרין, דין ארבע מיתות לא בטלו". וידוע שעל ידי ביטול תורה יבא גם חילול שבת ונאמר **מחלליה מות יומת** ונכנס בעון סקילה ככתוב בתורה **רגום ירגמו אותו**, ובעוונות מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו או אוטו דורס וכיוצא בזה רח"ל, וזה הוא שנתגבר בימינו היצר הרע של ביטול תורה ועומד בכל עוז לקרר את ענין לימוד התורה בישראל הן לקטנים הן לגדולים, אבל על ידי לימוד התורה יחזור הכל למוטב. לזה ראיתי כתוב בספר חומת הדת מהר" חפץ חיים זצ"ל (פרק ה' -ו) שהחיוב על איש שיראת אלהים נגע בלבו לשים לב ולבקש חברים כל אחד בעירו ולעשות חבורות חבורות

ולזרז ההמון לתורה דהיינו שיעשו חברה לגדולים וכן לבחורים שיזרזו לענין שבת בכל המלאכות של שבת, במה שיהיה בכחם לעכב שלא לעשות יעכבו, גם שיהיה להם עת מיוחד ללמוד בחבורה בכל שבת שיעור קבוע, ועל ידי זה יצליחו במעשיהם. ואפילו אם ימצאו איזה אנשים שילבינו פניהם ויאמרו "רבנים חדשים" וכיוצא, אל יפול לבכם על זה והעיקר שיקבל העלבון ולא יענה, ויהיה שחרו גדול מאוד שקבל עלבון עבור מצות ה' יתברך.

הנה כל הדברים שכתבנו אף שכולם נחוצים, מכל מקום אם רואה שאין יכול לתקן כולם כי אם איזה פרטים מהם וגם זה לא לכל אדם כי אם לאיזה אנשים אפילו הוא עניין אחד ולאיש אחד, גם כן הוא מצוה רבה כאומרם ז"ל "כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא". היוצא מדברינו שישתדל לזרז כל אחד לחברו לעבודת ה', בזה יהיה לנו זכות לפני ה' בזה ובכא.

פרק יז

אמרו חז"ל "ר' כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת חנפים, כת ליצנים, כת שקרנים, כת מספרי לשון הרע. וביאור הענין של קבלת פני שכינה הוא כעין מה שאמר הכתוב בפ' שמיני וירא כבוד ה' אל כל העם. והנה לקבל פני שכינה בוודאי צריכים אנשים הראויים לזה, כי אנשים שאינם יכולים לקבל פני השכינה אמר הכתוב פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב, וחז"ל גילו לנו שאלו הד' כיתות הרעות מפני גודל עונם אין זוכים לקבל פני שכינה, ומכלל זה אנו למדים שלבד אלו הד' כיתות כל ישראל ראויין לזה. ועתה נתבונן קצת בענין זה ידוע הוא כי "מלכותא דרקיע הוא כעין מלכותא דארעא", ובמלכותא דארעא כשהמלך עובר באיזה עיר מכינים מתחילה אנשים שיהיו ראויים לקבל פניו. ואותם האנשים צריכים שיהיו בהם ג' דברים, שאם יחסר אחד מהם, פיגול הוא לא ירצה לזה. א. שיהיה שלם באבריו ולא בעל מום. ב. שיהא מלובש במלבושי כבוד הראויים לפני כבוד המלכות. ג. שיהא חכם כדי שיהא ביכולתו לענות למלך למה שישאלנו. וכל אלו השלשה דברים שייכים גם כן בהקבלת פני מלכו של עולם יתעלה. ואקדים בזה הקדמה קצרה ידוע מה שכתבו חז"ל דלפיכך ניתנו תרי"ג מצוות כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים שיש באדם, וכמו שיש בגוף רמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים כן יש בנפש רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים, וכמו שאמר הכתוב עור ובשר תלבישני.

וכל אבר וגיד רוחני מתלבש בתוך אבר וגיד גשמי, ואם האדם מקיים התורה שהיא גם כן גלולה מתרי"ג מצות כנגד אברים וגידים של האדם אז הנפש אז היא שלמה בכל, אבל אם ח"ו יהיה הפקר אצלו איזה מצות עשה, יחסר לו לעתיד לבא אבר אחד נגד מצות עשה המיוחד לו ונעשה בעל מום לנצח. וכן אם הופקר אצלו איזה לא תעשה, יהיו גידי נפשו מקולקלים ואין חיות הנפש בשלמות. ועוד צריך להקדים מה שכתב הגר"א זצ"ל שמן מדות ישרות שמטביע האדם בנפשו ומתנהג בהן בימי חייו נברא עבורו מלבושי הוד שהנפש מתלבשת בהן כדי שיהא ראוי לעמוד בהן לפני מלך הכבוד. ועתה נבא לענייננו, האיש הישראלי שעתידי לקבל פני השכינה ראשון לכל צריך לזרו עצמו שלא יחסר המצות עשה שכתוב בתורה, שאם ח"ו יהיה הפקר אצלו איזה מצות עשה יהא חסר לו לעתיד לבא אבר אחד בנפשו והוא בעל מום ואינו ראוי לעמוד לפני ה' מפני מומו, ועל איש כזה נאמר בתורה בפ' אמור **כי כל איש אשר בו מום לא יקרב**, וכדאיתא בזהר הקדוש שם. שנית יתנהג במדות ישרות כדי שיהיה לו מלבושי הוד לעמוד בהן לפני ה' שאם ח"ו מדותיו מקולקלים גם מלבושיו בזויים מאוד. שלישית יראה שיהיה לו ידיעה בתורה יהיה לו מה להשיב. וכן אמרו חז"ל ששואל הקב"ה לאדם כמה טרחות היה לי עליך יצרתך וגדלתך, כלום קרית ושנית, ומשיב האדם שקרא ושנה. אומר הקב"ה הואיל והודית לי שקרית אמור לי מה קרית. וכן אמרו גם כן על פסוק **בוקר אערך לך ואצפה**, מכאן אמרו שיהא אדם תופס בידו מה שלמד כדי שלא ישיגנו בושח ליום הדין בשעה שיאמרו לו עמוד וכו'. ובאמת כל מה שעוררנו בענין הזה יש להתבונן ממקרא מלא בפרשת בחוקותי **והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים** ופרש"י אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם. והנה אף שהעונג הזה הוא בודאי גדול מכל העידונים שיכולים להמצא במציאות, כי אפילו אם שר אחד מגדולי המדינה הוא מטייל עם אחד בגנו גם כן מתכבד, וכל שכן אם המלך מטייל עמו, וקל וחומר באלף אלפים כאשר נתבונן בגדולתו של אלהי השמים והארץ מלך על כל העולם המחיה ברצונו הכל עליונים ותחתונים כשהוא מטייל עם האדם בגן עדן כמה יהיה שמחתו עד אין ערך וכמה יתכבד בזה, אבל מאוד צריך האדם להתפחד פן בעת טיולו שואלו הקב"ה איזה דבר תורה מה שלמד בעולם הזה ואם לא ידע מה להשיב כמה בושח יגיע לו על ידי זה, וזהו מה שאמרו חז"ל באבות "התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין" והיינו שיתקן עצמו בכל מה שכתבנו למעלה כדי שלא יתבייש וישים האדם אל לבו כל זה ואז אשריו וטוב לו.

וכן התורה מגן היא לאדם אחר פטירתו שאפילו אם יהיה בגן עדן, צריך לרחמים מרובים. וכמו שכתב הגר"א באדרת אליהו ששבעה רקיעים צריך לעלות מגן עדן התחתון לעליון ועל כל מקום צריך לתת דין וחשבון בפני עצמו, דהיינו אם זכה על ידי מעשיו שהכניסוהו לגן עדן התחתון והתעדן שם בכל מיני עידון שיש שם, הפרקליטים שלו מבקשים עבורו שיעלוהו למעלה יותר ששם העידון הוא יותר גדול אבל מדת הדין מעכבת שיהיה דין וחשבון חדש אם ראוי לפי מעשיו שיעלו את נשמתו לשם, ובודאי צריך אז לרחמים רבים להיות זוכה בדין וכידוע מהזוהר הקדוש שממעשה המצוות האדם זוכה רק לגן עדן שלמטה, וממחשבת המצוות אדם זוכה לגן עדן שלמעלה. (וזהו שכתוב כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם, דהיינו שמובא במשפט כל מעשה עם הנעלם שלה דהיינו המחשבה) אם כן כמה רחמים צריך האדם כששוקלים כל מעשיו ומצוה במחשבתה שלא ימצא קטרוגים עליו, ותדע מכל זה שהתורה באה להצילו מכל קטרוג ולהעלותו מעלה מעלה לכל עניני הטוב.

פרק יח

כתב הרב חפץ חיים זצ"ל בספר חומת הדת (כפ' שלשה עשר) וזה לשונו. ובכן נא רבותי כאשר נתבונן במצב הזמן כי הוא נורא מאוד מאוד כמו שכתבנו בפרקים הקודמים כי מצוקותיו רבו כמו רבו ואי אפשר לנו להעלות על הכתב בפרט כל דבר ודבר ונתקיים בימינו ממש התוכחות האמורות בפרשת בחוקותי ובפרשת כי תבא, אבל יש לנו להתבונן במה שכתוב בפרשת ואתחנן והפיץ ה' אתכם בעמים וכו' ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום וכו'. כי זו הפרשה מרמז על זמן הגאולה כדאיתא במדרש רבה (דברים) "יתברך שמו של הקב"ה שיודע מה היה ומה עתיד להיות ומגיד מראשית אחרית, בפרשה זו הראה משה לישראל אם חטאו האיך הן עתידין לגלות, והאיך הן עושין תשובה, והאיך הם נגאלין. והאיך הן חוטאין דכתיב ועשיתם הרע וגו', ואחר כך והפיץ ה' אתכם בעמים ואחר כך בצר לך וגו' אמר ר' אלעזר כשנגאלו ממצרים מתוך חמשה דברים נגאלו. מתוך צרה, דכתיב ויאנחו בני ישראל. מתוך תשובה, ותצל שועתם. מתוך רחמים, וירא אלהים את בני ישראל. מתוך הקץ, וידע אלהים. אף לעתיד לבוא מתוך צרה, בצר לך. מתוך תשובה, ושבת עד ה' אלהיך. מתוך רחמים, כי אל רחום ה' אלהיך. מתוך זכות אבות, לא ישכח את ברית אבותיך. באחרית

הימים, הרי מתוך הקץ. וביאור המאמר הוא דכל החמשה דברים יסייעו לגאולה, והיינו דאילו היתה תשובה שלמה אז היא בעצמה היתה מביאה הגאולה אף שלא בזמנה, כדכתיב **היום אם בקולו תשמעון**. אבל בזמן שאין התשובה שלמה אז צריכה היא לכל החמשה דברים לקירוב הגאולה. ועל כן אל יפלא בעינינו במה נזכה בדור הזה לגאולה דהלא לא אכשור דרי, ואדרבה בדורות הקודמין היינו עומדים במצב יותר קרוב לעבודת השם, אבל התשובה פשוטה, דאז לא הגיע עוד זמן הקץ וגם אולי לא הגיע עוד אז הצרות למרום קיצו כהיום, וכהיום שנתקיים בנו כל הסימנים האמורים במסכת סנהדרין (דף צו) סמוך לגאולה, וגם גדל הפיזור והטלטול בקצות הארץ ונתקיים בנו **אם יהיה נדחך בקצה השמים**, נוכל לקוות כי התקבצו כל הדברים יחד ובהתעוררות תשובה מועטה נוכל לקוות כי יקרב הגאולה כי הצרות הגיעו למעלה ראש והגלות נתארך עד שנוכל לומר בפשיטות כי כבר הגיע קרוב מאוד לזמן אחרית הימים ואם כן עתה בודאי החיוב עלינו להתעורר לתשובה וזה יקרב הגאולה וזה הוא שכתבנו בפרק הקודם שכדאי בזמננו זה להתחזק בתפילות ובקשת רחמים כמו שאמרו חז"ל גדולה תפילה יותר ממעשים טובים, גדולה תפילה יותר מן הקרבנות, גדולה תפילה שבזכותה ישראל ניצולים מיד אויביהם וממיתה משונה ומן היסורים, גדולה תפילה שבזכותה הקב"ה מוחל עוונותיהם של ישראל ובפרט תפילה של תענית הדבור שהיא מסוגלת עד מאוד. שיש התעוררות של תשובה וזה יקרב הגאולה, וכמו שנאמר בפרשת נצבים **ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו, ככל אשר אנכי מצוך היום, ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך**. ואף בכל זמן וזמן שמגיע צרות לישראל מחוייבים הם להתעורר לתשובה ובזה יוסר הצרות מהן כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תענית פ"א וזה לשונו. שאם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות הוא שכתוב בתורה **והלכתם עמי בקרי והלכתם גם אני עמכם בחמת קרי** כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי. עכ"ל וכל שכן בזמן הזה שהצרות תכופות עד מאוד וזה הוא אחד מסימני הגאולה כמו שאמרו חז"ל "אם ראית דור שהצרות מושכות ובאות כנהר חכה לו". בודאי צריך להתעורר לתשובה כל אחד ואחד לעצמו, ומי שהיכולת בידו לזרו לאחרים, זכות הרבים תלוי בו וזכות התשובה תגרום שירחם ה' עלינו ויזכור לנו ברית אבות ויגאלנו גאולת עולם כמו שכתוב **ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך וגו' ולא ישכח את ברית אבותיך**.

הנה כאשר נתבונן בחורבן שני בתים הראשונים נמצא כי את החורבן גרם לנו עוון ביטול תורה כמו שאמרו חז"ל על הפסוק **על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתו**. ויתר הקב"ה על עוון עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, ולא ויתר על עון ביטול תורה. ובעוונות בזמנינו ששלט היצר הרע של ביטול תורה וגבר מאוד עד שכמה מקומות בתי מדרשים שפותחין בשעת המנחה וקשה לקבץ מנין, אוי לנו מה עלתה בימינו, אנו צריכין להבין ולדרוש לפני הדור הצעיר שכל הצרות והתלאות שאנו סובלים "צרות" "רדיפות" "יסורים" "גלות" "צער הפרנסה" וכיוצא בזה עד שהחיים שלנו לא נקראים חיים, אלא חיים של צער, חיים קשים ומרים, כל זה אנו גרמנו עבור ביטול תורה ותפילה. עיניכם הרואות שכמה וכמה מעשירי ישראל בכל ערי ארופה זה כמה שנים עומדים בכל כוחם וכספם על ענייני ארץ ישראל ומה עלתה בידם, אלא הוסיפו לנו משמים צרות על צרות וגלות על גלות כהיום. אם שכחנו מה שאמר הפסוק **לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'**, עכשיו שרבו מצוקות בכל המקומות, מה מאוד צריך להתחזק בתורה ותפילה. וכן כתוב בחומת הדת (פרק ארבעה עשר) וזה לשונו. והנה יש עוד עיקר גדול דבר שמקרב את הגאולה והוא התפילה והצעקה וכמו שהיה במצרים כדכתיב **ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולינו**. ואף אנו צריכין להתנהג גם כן באופן זה וכדאיתא במדרש רבה פרשת תצווה על הפסוק **קחו עמכם דברים ושובו אל ה'**. "לפי שישראל אומרים אנו אין לנו קרבן אומר לנו הקב"ה דברים אני מבקש, ואין דברים אלא תורה. אומרים לו אין אנו יודעין, אומר להם בכו והתפללו לפני, וכי אבותיכם לא בתפילה פדיתי אותם שנאמר **ויאנחו בני ישראל מן העבודה**. ובימי יהושע וכי לא בתפילה עשיתי להם ניסים הוי אין אני מבקש לא זבח ולא קרבנות אלא דברים שנאמר **קחו עמכם דברים ושובו אל ה'**". ואיתא במדרש, "אין הקב"ה חפץ לחייב כל בריה, אלא מבקש שיתפללו לפניו ויקבלם, ואפילו אין אדם כדאי לענות לו בתפילתו ולעשות עמו חסד כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים אני עושה חסד עמו". מכל זה אנו רואין שהקב"ה חפץ שירבו בתפילה לפניו ועל ידי זה יגאל אותנו. ועל כן גם אנו בזמננו צריכין להתחזק בתפילה וצעקה (כמו תענית דיבור וכו') לה' כי אחרי שהקב"ה מבקש שנתפלל לפניו למה נחשה בעת הזאת, (ובאמת כבר רמז לנו שלמה המלך עליו השלום בקהלת ואמר **עת לחשוב ועת לדבר**. ופירש רש"י **עת לדבר** כגון אז ישיר משה. קחו עמכם דברים וביאורו בעת שמחה צריך אדם לשורר לה' כמו בעת יציאת מצרים וכן לעתיד לבא כמו שנאמר שירו לה' שיר חדש. ובעת צרה שצריך האדם לבקש לה' צריך ליקח עמו

דברים להעתיר לפניו, וכמו שמצינו בחזקיהו מלך יהודה בשעת הנס שהיה צריך לומר שירה ולא אמר, עשה שלא כהוגן בזה, כן בעת צרה שצריך לדבר בתפילה לה' ואם נחשה ימצאנו עוון בזה, וזה הוא שנאמר עת לדבר) ומלשון ונצעק וכן ממה שכתוב **וישמע ה' את קולינו** ולא כתיב את תפילתנו, משמע שאין די בתפילה בלחש שאנו מתפללין בכל יום אלא צריכין להתאסף ביחד (כמו סליחות ותענית דיבור) ולצעוק לה' כגון באמירת אבינו מלכנו וכיוצא בזה, עד שישמע ה' צעקת עמו וישלח ישועתו. והנה כל אלה הדברים שכתבנו בפרק הזה דברים עקריים הם שצריך לשים לב לאחוז בהם וימהר ה' על ידי זה גאולתו גאולת עולם במהרה בימינו אמן.

פרק יט

כתב בספר חומת הדת (פרק שבעה עשר) וזה לשונו. כתיב **דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב וכו'** הנה חז"ל העירו לנו שזה מדבר על עשרת ימי תשובה שאז הקב"ה מצוי וקרוב יותר, אבל לכוונה זו לבד היה די במה שאמר **קראוהו בהיותו קרוב**, ומה זה שאמר **בהמצאו**, ועל כן נראה לי שהכתוב מעורר לנו עוד רעיון נשגב בזה והוא שיתבונן האדם תמיד בימי היותו בעולם הזה לדרוש את ה', כי בעולם הזה יכול למצוא אותו ולדבר אתו בתורה. (וכמו שכתבו בספרים הקדושים כי בעת שהאדם לומד תורת ה' הוא מדבר ממש עמו כביכול.) וכן לקיים מצוותיו וליתן הודאה לשמו בברכה עליהם ולנוכח כאשר ידבר איש אל רעהו וכמו שאנו אומרים ברוך אתה ה', וכן לבקש מלפניו על נפשו (הן שימחול לו על מה שעבר מהעונות והן שיזכהו להשלים נשמתו בתורה ומצוות.) ולהעלות את עצמו במדרגה היותר גבוהה. כלל הדברים בהיותו בעולם הזה יכול להמשיך כבוד ה' יתברך, אצלו. וכמו שאמר הכתוב **בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך**. מה שאין כן כשיבוא לעולם העליון שם אין לו רשות לכל זה לא ללימוד התורה ולא לקיום המצוות ולא לדבר עם ה' ולבקש מלפניו על נפשו, וכמו שאמרו חז"ל כיון שמת אדם בטל מן התורה ומן המצוות. ועוד אמרו שעולם הזה דומה לערב שבת, ועולם הבא דומה לשבת וצריך להכין הכל מערב שבת, כי בשבת לא יוכל לתקן שום דבר. ואמרת על זה משל נכבד, איש אחד בעל אכסניה היה עליו מלשינות גדולה ועמל מאוד להוציא משפטו לאורה, ולשוא היה עמלו והיה על ידי זה בסכנה גדולה ואמרו לו אוהביו שאין לו שום עצה כי אם שיבוא לפני המלך בעצמו וישתטח לפניו והוא איש חסד ורחמן ובודאי ירחם עליו ויטה דינו

לזכות ויצילו מצרותיו, ובימים ההם היה מנהג שהמלכים היו מלבישים עצמם בלבושים פשוטים כשאר העם שלא יכירום והיו נוסעים במדינותיהם להתבונן על הנהגותיהם, ויהי היום שהמלך נסע דרך העיר ההיא ונתאכסן בבית האיש הזה ולא הכירו שום איש וכאשר נסע משם נודע שהמלך היה שם ונתאכסן בבית האיש הנ"ל וכשמוע האיש הדבר הזה נפל על פניו ארצה ויבך ככי גדול ויאמר אוי לו על מזלו החשוך הלא היה המלך הטוב ורב החסד בביתו אילו היה יודע היה משתטח לפניו ובוודאי היה מוחל לו על הכל. אבל כעת מה אוכל לעשות ליסע לעיר מלכותו אין בכחו וגם כמה אלפים אנשי הצבא החונים סביב היכלו לכבודו ובוודאי לא יניחוני לבוא אצלו. והנמשל הוא כפשוטו המלך זהו מלך מלכי המלכים הקב"ה, בעת שהאדם הוא בעולם הזה הוא מצוי לפני ה' תמיד ואפילו אם עיוות וקלקל יכול לשוב ולבקש על נפשו להטיב עמו בכל העניינים, והקב"ה קרוב לו. וכמו שכתוב **קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת**. אבל האדם מתעצל בזה יום יום עד שנפטר ובא לידי חשבון ושם ימצא הפנקס פתוח וכל ענייניו נכתבין ונחתמין ונפשו ורוחו ונשמתו הם הכל בסכנה גדולה כי צריך להשיב על הכל תשובה נכונה ואין לו מה להשיב והוא צועק אוי לו ווי לו, כשהיה בעולם התחתון היה הקב"ה מצוי אצלו תמיד והיה ביכולתו לבוא ולהשתטח לפניו ולבכות והיה מוחל לו על הכל, וגם היה מסייע לידיעת תורתו ולקיים מצוותיו וכמו שאמרו חז"ל "הבא להטהר מסייעין אותו". אבל כעת מלבד שמחנה מקטרגים שנבראו מעוונות סובבים אותו מכל צד, וגם כמה אלפים רבבות מלאכי השרת עומדים לפני כבודו ולא יניחוהו לדבר אתו ולהזכיר שמו הגדול הלא גררי התשובה ננעלו כעת וצריך לקבל יסורים קשים ומרים (וכמו שגילה לנו הכתוב כ"ז במשלי ונהמת באחריתך ככלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר). ואשרי הגבר ששם לבו לכל זה ואז בוודאי יעבוד את ה' בשמחה ובטוב לב.

פרק כ

(גם את זה הבאתי מספר חומת הדת) כתוב בתורה **ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל**. והנה להבין מה שהכתוב אומר **ראו עתה** משמע שבפעם הזה יראו ממש הכל את אמיתת הדבר מה שלא ראו כזאת מעת בריאת העולם עד כה, אף שהראה להם אותות ומופתים למרבה, וגם מה שסיים **ואין מידי מציל**. ונראה לבאר בעזרת ה' יתברך בפשיטות והוא בהקדם מה שכתבו הספרים דרמ"ח מצוות עשה

שבתורה מכונים נגד רמ"ח אברים שבאדם (ועיין בסמ"ק ובספר חרדים דיש מצוות שתלוי ביד ויש שתלוי ברגל וכן בעוד כמה אברים עיי"ש) וכדאיתא במדרש כאילו כל מצוה שבתורה אומר לאבר (המכוון נגדה) עשה בי מצוה שבשבילי תזכה לעתיד לבא. וביאור הדבר הוא כפשוטו דכל ישראל מאמינים בתחיית המתים וכמו שכתוב מפורש בתורה **אני אמית ואחיה**, ונשנה הדבר בנביאים (בישעיה כ"ו יחיו מתין נבלתי יקומו, וביחזקאל במתים שהחיה ע"ש, ובדניאל י"ב ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו'). ובזכות מה תהיה התחיה, ידוע שהוא בשביל התורה וכמו שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה לברך על התורה בברכה אחרונה ולומר וחיי עולם נטע בתוכנו. ובאמת הוא הכל מרומו בתורה דכתיב **ושמרת את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם** וכמו שתרגם אונקלוס ויחי בהם בחיי עלמא, וכן פירש"י שם, שאם תאמר בעולם הזה הלא סופו הוא מת. הרי מפורש שבשביל קיום התורה אנו קיימים לעולם והיינו כדאיתא במדרש הנ"ל דכל מצוה ומצוה מחיה את האבר שמקיים אותה ונמצא לפי זה בפשיטות דאם במזיד מבטל מצוה אחת בימיו ואינו רוצה לקיימה הגם שמקיים שאר מצוות וזוכים כל אבריו להתנער מעפרם ולעמוד לתחיה בזכות המצוות שקיימו בהם אבל העפר של אותו אבר אין עליו שום חיות להחיותו (וכמו שפירש הגר"א ז"ל במשלי על הפסוק בז לדבר יחבל לו. וזה לשונו. כי יש רמ"ח אברים באדם וכנגדם רמ"ח מצוות עשה וכו' ולכן הבז לשום דבר מצווה הוא מחבל את עצמו כי הוא נעשה חסר מכח החיוני לאותו דבר עכ"ל). וכגון אם ביטל מצוות תפילין בימיו ולא עשה תשובה, כשיקום בתחיה יחסר לו אותו היד שמניח עליה התפילין וכן כהאי גוונא יקרה בשאר האברים הגם דבעת מיתתו היו לו כל האיברים אבל הלא נעשו עפר וצריך להחיותם ובמה, בקיום מצוות התורה כדכתיב **אשר יעשה אותם האדם וחי בהם**, בהם ממש על ידי עשייתם וכיון שלא עשה אותם במה יחיו, וידוע מה שאמרו חז"ל דלעתיד לבא לעת התחיה כל בעלי מומין יתרפאו אלא שבעת קימתם לתחיה יעמדו במומן כדי שכל אנשים שיהיו בעירו ובדורו יכירום כי הם האנשים שמתו ואחר כך ירפאם ה' יתברך בחסדו, ונמצא לפי זה דלעתיד לבא יהיה גילוי ההשגחה נורא מאוד דכלל ישראל אפילו בעלי מומין שמתו יתרפאו כולם ויהיו שלמים, ואותם האנשים שביטלו במזיד מצוות ה' יקומו בחסרון איברים והיינו אותם איברים שלא רצו לקיים. וזהו שאמר הכתוב **ראו עתה כי אני אני הוא**. ר"ל כי עד עתה האמנתם בי שאני משגיח על עולמי והיינו מצד הניסים והנפלאות התבוננתם בשכלכם שאני משגיח על עולמי, אבל כעת אתם רואים ראייה חושית ממש שתורת ומצוותי

היא המחיה את האדם וכל מי שבעט בי במצוה אחת הוא חסר אותו איבר ולכן מסיים אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל רצונו לומר שבעת התחיה תראו מי שמחצתי אותם בעת חייהם שנעשו בעלי מומין וכעת בקימתם ארפא אותם בחסדי, ולהיפך תראו שיש שמתו שלמים בכל אבריהם וכעת חסר להם איברים, וזהו שמסיים ואין מידי מציל והיינו משום דלעתיד לבא יתפרסמו לעיני הכל כל מעשה בני אדם שעשו בחייהם וכמו שאמר הכתוב סוף דבר הכל נשמע ותרגם התרגום סוף פתגם דאיתעבד בעלמא בצנעא כולא עתידא לאיתפרסמא ולאישתמעא לכל בני אנשא. ויראו הכל שדין הקב"ה אמת וצדק. ולפי זה פשוט דאותם האנשים שהרגילו עצמן לילך ולהלשין על חבריהם או לילך למקום לא טוב מלבד עצם האיסור של לשון הרע ומלשינות הלא טימא את רגליו גם כן ובודאי אם לא עשו תשובה על עוונם יעמדו חסירי רגליים וכמה חרפות ובזיון יהיה להם על ידי זה שכל אחד ממכיריו מאנשי עירו עמדו כולם שלמים וקיימים והם חסרים אברים. וזהו שאמר הכתוב בדניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם. ובאמת בעניין זה מתורץ כמה דברים שאנו מתמיהין על הנהגת ה' יתברך שאנו רואין רשעים שעוברים על התורה והם שלמים וקיימים, ועל כן עולה על הדעת ח"ו לומר שכל העושה רע טוב בעיני ה' יתברך, אבל באמת ניחא הכל דדין הגמור הוא רק לעת התחיה שם הוא גמר החשבונות ושם יראו הכל שהוא המנהיג עולמו ויהיה נידון כל אחד לפי מעשיו וזהו הכל נכלל במאמר הכתוב ראו עתה כי אני וכו' רצונו לומר שעתה תראו הכל את הנהגתו ולא יעלה על לבבכם שום פקפוק ח"ו באמונתו והשגחתי ולכן כפל ואמר כי אני הוא רצונו לומר שעד עתה היה תמיהות על צדיק ורע לו רשע וטוב לו ועתה תראו שעם מי שצריך להעניש יענש ועם מי שצריך להטיב אני מיטיבו.

תם ונשלם שבח לבורא עולם

שער

החיים

נה